

Αρχαία Ελληνικά Φιλοσοφικός Λόγος

Πλάτωνος «Πολιτεία»

- ✓ Ερωτήσεις εισαγωγής
  - ✓ Κείμενο-Μεταφράσεις
  - ✓ Ερμηνευτικά σχόλια
  - ✓ Ερωτήσεις από πανελλήνιες εξετάσεις
    - ✓ Ερωτήσεις του ΚΕΕ
- με βάση την ύλη του σχολικού εγχειριδίου

Γ' Λυκείου – Θεωρητική Κατεύθυνση
Επιμέλεια ύλης : Πετρά Χριστίνα

ΠΛΑΤΩΝ.....	2
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - ΠΟΛΙΤΕΙΑ.....	3
ΠΛΑΤΩΝ – ΠΟΛΙΤΕΙΑ (ή ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ).....	12
Ενότητα 11η.....	12
Ενότητα 12η.....	17
Ενότητα 13η.....	21

ΠΛΑΤΩΝ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Νεανικές φιλοδοξίες και απογοητεύσεις

1. **Ο Πλάτων στην Ζ' Έπιστολή του ομολογεί πως όταν ήταν ακόμη νέος φιλοδοξούσε να ασχοληθεί με την πολιτική. α) Ποια ήταν τα γεγονότα που τον απογοήτευσαν;**

Όπως ομολογεί ο ίδιος ο Πλάτωνας στην 7' *Επιστολή* του, όταν ήταν ακόμη νέος φιλοδοξούσε να ασχοληθεί με την πολιτική. Όμως στα 404 οι ολιγαρχικοί με τη βοήθεια της Σπάρτης κατέλυσαν το δημοκρατικό πολίτευμα. Στην αρχή ο φιλόσοφος παρακολουθούσε με συμπάθεια αυτήν την κίνηση, επειδή και ο ίδιος ήταν εκ καταγωγής (και πεποισθίσεως) αριστοκράτης και επειδή ήλπιζε ότι μια διακυβέρνηση κάπως αυταρχική θα θεράπευε τις πληγές που είχε προξενήσει στην πόλη η ασυδοσία των δημαγωγών. Επιπλέον δύο συγγενείς του, ο Κριτίας και ο Χαρμίδης, ανήκαν στην ηγετική ομάδα των ολιγαρχικών. Γρήγορα όμως ο φιλόσοφος απογοητεύτηκε από την ωμότητα των Τριάκοντα, οι οποίοι μάλιστα προσπάθησαν (ανεπιτυχώς βέβαια) να καταστήσουν συνένοχο στις βιαιοπραγίες τους ακόμη και τον Σωκράτη. Η τυραννία των Τριάκοντα διήρκεσε οκτώ μήνες και είχε άδοξο τέλος. Η δημοκρατία αποκαταστάθηκε, αλλά ο Πλάτωνας δοκίμασε μια ακόμη απογοήτευση. Ο δάσκαλός του, ο Σωκράτης, «ο δικαιότερος άνθρωπος της εποχής», καταδικάστηκε για αθεΐα και διαφθορά της νεολαίας σε θάνατο. Στην καταδίκη του ασφαλώς συνέβαλε και η υποψία ότι ο φιλόσοφος διαπνεόταν από αντιδημοκρατικά φρονήματα.

2. **α) Γιατί ο Πλάτων θεώρησε τα πολιτεύματα της εποχής του διεφθαρμένα;**

β) Ποια λύση πρότεινε μέσα από το έργο του;

Τα γεγονότα που έζησε ο Πλάτωνας νέος, καθώς και η αρνητική εμπειρία που αποκόμισε από την παραμονή του στην αυλή του τυράννου των Συρακουσών Διονυσίου Α', δημιούργησαν στον Πλάτωνα την πεποίθηση ότι όλα τα πολιτεύματα της εποχής του ήταν διεφθαρμένα και ότι μόνο αν οι φιλόσοφοι αναλάμβαναν την εξουσία ή αν οι ηγεμόνες άρχιζαν να φιλοσοφούν, μόνο τότε θα μπορούσε να υπάρξει υγιής πολιτική ζωή. Πυρήνας της πολιτικής σκέψης του Πλάτωνα είναι η ιδέα της δικαιοσύνης, που σημαίνει: ο καθένας να πράττει αυτό για το οποίο είναι πλασμένος και καταλλήλως εκπαιδευμένος. Αν όλοι θέλουν να έχουν λόγο και να αποφασίζουν για όλα, τότε θα επικρατήσει το χάος.

Η συγγραφή της Πολιτείας

3. **Ποιος υπολογίζουμε ότι είναι ο χρόνος συγγραφής της Πολιτείας και ποιος ο δραματικός χρόνος του έργου;**

Τις απόψεις για την ιδεώδη πολιτεία, την καλλίπολιν, που διασφαλίζει στον πολίτη της τον άριστον βίον, εκθέτει ο Πλάτων στο διάλογό του *Πολιτεία ή περί δικαίου*. Το ογκώδες σύγγραμμα, καρπός πολύχρονης προσπάθειας, θα πρέπει να ολοκληρώθηκε γύρω στα 374 π.Χ. Η διαίρεση σε 10 βιβλία δεν προέρχεται από τον Πλάτωνα και δεν ανταποκρίνεται στις θεματικές ενότητες. (υπάρχει και η σελιδαρίθμηση της έκδοσης του Ερρίκου Στεφάνου, στην οποία έκδοση η Πολιτεία καταλαμβάνει τις σελίδες 327a-621d). Ο δραματικός χρόνος, δηλαδή ο χρόνος κατά τον οποίο υποτίθεται ότι διεξάγεται ο διάλογος είναι το 421π.Χ.

Η σκηνοθεσία και τα πρόσωπα του διαλόγου**4. Ποιος είναι ο τόπος και τα κύρια πρόσωπα του διαλόγου;**

Ο Σωκράτης και ο Γλαύκων, ο μεγαλύτερος αδερφός του Πλάτωνα είχαν κατεβεί στον Πειραιά για να παρακολουθήσουν τη γιορτή της Βενδίδας, μιας θρακικής θεότητας που ταυτιζόταν με την Άρτεμη. Επιστρέφοντας στην Αθήνα σταμάτησαν στο σπίτι του πλούσιου μέτοικου Κέφαλου, που ετοίμαζε θυσία. Στη συζήτηση που ακολούθησε εκείνο το καλοκαιρινό δειλινό πήραν μέρος ο Κέφαλος, (ο πατέρας του ρήτορα Λυσία), ο μεγαλύτερος γιος του ο Πολέμαρχος, ο σοφιστής Θρασύμαχος, ο Κλειτοφών, οι δύο μεγαλύτεροι αδερφοί του Πλάτωνα, ο Γλαύκων και ο Αδείμαντος και ο Σωκράτης. Όμως από το δεύτερο βιβλίο ως το τέλος οι κύριοι συζητητές είναι ο Σωκράτης, ο Γλαύκων και ο Αδείμαντος. Την επόμενη ημέρα ο Σωκράτης αναδιηγείται τη συζήτηση αυτή σε κάποιον φίλο του αρχίζοντας με τη φράση «Κατέβην χθες εις Πειραιά μετά Γλαύκωνος του Ἀρίστωνος...».

5. Ποιο είναι το θέμα του έργου; Ο τίτλος του διαλόγου είναι Πολιτεία ἢ περὶ δικαίου. Πώς συνδέεται το δίκαιον με την πολιτεία στο διάλογο;

Θέμα του διαλόγου είναι η φύση της δικαιοσύνης και της αδικίας και κατ' επέκταση αν και κατά πόσο ο δίκαιος ή ο άδικος είναι πιο ευτυχισμένος και σε αυτήν και στην άλλη ζωή. Όμως για να διερευνηθεί αυτό το περίπλοκο πρόβλημα, ο Σωκράτης προτείνει να το εξετάσουν στο ευρύτερο πλαίσιο μιας πόλης-κράτους. Αρχίζει λοιπόν ένα πείραμα, μια θεωρητική κατασκευή εξαρχής μιας πόλης, που συγκροτείται σιγά σιγά για να φτάσει από το πρωτόγονο στάδιο στην πλήρη ανάπτυξη της. Πώς λειτουργεί λοιπόν η δικαιοσύνη μέσα σ' αυτόν τον ζωντανό οργανισμό, μέσα σε αυτή τη μεγάλη συλλογική ψυχή; Σε αυτό το ερώτημα θα προσπαθήσει να απαντήσει ο Σωκράτης.

6. Ποιο είναι το περιεχόμενο των όρων πόλις και πολιτεία στο κείμενο;

Με τον όρο *πόλις* στην Πολιτεία δηλώνεται η πόλη-κράτος, που αναπτύχθηκε ήδη από την αρχαϊκή εποχή στον ελληνικό χώρο. Με τον όρο *πολιτεία* δηλώνεται το πολίτευμα, οι βασικές δηλαδή αρχές που υπόκεινται στη νομοθεσία και στους θεσμούς της πόλης.

Οι τρεις τάξεις**7. Ποιες τάξεις διακρίνει στην Πολιτεία ο Πλάτων και ποιο ρόλο αναθέτει σε καθεμία;**

Και στον ινδοευρωπαϊκό χώρο και στην αρχαία Αίγυπτο ο πληθυσμός χωριζόταν σε τρεις τάξεις: χειρώνακτες, πολεμιστές, ιερείς. Βέβαια ο όρος τάξη είναι εξόφθαλμος αναχρονισμός όταν χρησιμοποιείται για τις κοινωνίες αυτές, αλλά πάντως είναι σαφέστερος από άλλους συνώνυμους, όπως κοινωνική ομάδα, κάστα κ.τ.τ. Κατ' ουσίαν με τον όρο τάξη δηλώνεται εδώ η "λειτουργία" μιας ομάδας μέσα στην κοινωνία. Τριμερής είναι λοιπόν και η διαίρεση στην πλατωνική πολιτεία: δημιουργοί, φύλακες-επίκουροι, φύλακες-άρχοντες (βασιλείς). Κατ' ουσίαν πρόκειται για δυο τάξεις, επειδή η ανώτερη προέρχεται κατόπιν αυστηρής επιλογής από τη μεσαία.

Η κατώτερη τάξη (δημιουργοί), που είναι και η πολυπληθέστερη, συγκροτείται από τους γεωργούς, τους τεχνίτες, τους εμπόρους και γενικά ους χειρώνακτες. Είναι βέβαια αποκλεισμένη

από την εξουσία, εργάζεται όμως προστατευμένη και μπορεί να πλουτίζει ως ένα σημείο φυσικά. Οι μεγάλες οικονομικές διαφορές δεν είναι επιτρεπτές. Η τάξη αυτή είναι υποχρεωμένη να συντηρεί, αλλά όχι πλουσιοπάροχα, τις δυο άλλες ηγεμονικές τάξεις. Οι φύλακες-επίκουροι επωμίζονται στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα και γενικά είναι αφοσιωμένοι στην υπηρεσία του κράτους. Οι φύλακες-παντελείς αναλαμβάνουν, μετά τα 50 τους χρόνια, τη διακυβέρνηση και μεριμνούν για την ευδαιμονία ολόκληρης της πολιτείας. Πρόκειται συνεπώς για μια αριστοκρατία του πνεύματος, που εξουσιάζει και συνάμα υπηρετεί το πλήθος.

8. Γιατί, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, η διάκριση σε καθορισμένες τάξεις με συγκεκριμένο ρόλο δεν αποκλείει την κοινωνική κινητικότητα; Πώς κρίνετε εσείς τη λύση που δίνει;

Παρά τη διάκριση του Πλάτωνα σε καθορισμένες τάξεις με συγκεκριμένο ρόλο δεν αποκλείεται η κοινωνική κινητικότητα. Παιδιά που έχουν γεννηθεί στην τάξη των δημιουργών, αλλά έχουν να επιδείξουν εξαιρετικά προσόντα, μεταπηδούν στην ανώτερη τάξη και αντιστρόφως. Υπάρχει λοιπόν πρόβλεψη για την κοινωνική κινητικότητα.

Η αγωγή των φυλάκων

6. Με ποια κριτήρια επιλέγονταν οι φύλακες;

β. Τι περιελάμβανε η αγωγή των φυλάκων στο πρώτο και το δεύτερο στάδιο;

Το ενδιαφέρον του νομοθέτη στην Πολιτεία επικεντρώνεται στην αγωγή των φυλάκων, που έχουν επιλεγεί με κριτήρια την καλή σωματική τους διάπλαση και την οξύνοια. Στο πρώτο στάδιο επιδιώκεται η εξισορρόπηση γυμναστικής και μουσικής αγωγής. Γυμναστική σημαίνει: φροντίδα για την ευεξία του σώματος, απλές ασκήσεις, υγιεινός τρόπος διαβίωσης. Μουσική είναι η ενασχόληση με τις καλές τέχνες: μουσική, χορός, τραγούδι, ανάγνωση, καλλιέργεια της εικαστικής ευαισθησίας. Ο νομοθέτης φυσικά επαγρυπνεί για τη μορφή και το περιεχόμενο της καλλιτεχνικής έκφρασης.

Ένας δεύτερος κύκλος εκπαίδευσης (από τα 20 ως τα 30) περιλαμβάνει κυρίως τις μαθηματικές επιστήμες: αριθμητική, γεωμετρία, στερεομετρία, αστρονομία, αρμονική.

7. Ποια θέση είχε η φιλοσοφία στην αγωγή των φυλάκων και στην εξέλιξή τους;

Η φιλοσοφία είναι στην αγωγή των φυλάκων στην πλατωνική πολιτεία η κορωνίδα της εκπαιδευτικής πορείας. Είναι η πενταετής (από τα 30 ως τα 35) σπουδή της διαλεκτικής που οδηγεί στην ύψιστη μορφή γνώσης, δηλαδή στην αναζήτηση της ουσίας όλων των πραγμάτων και στη θέαση του Αγαθού.

8. Ποιες ήταν οι προϋποθέσεις προαγωγής των φυλάκων - επίκουρων σε φύλακες - παντελείς και ποιο έργο αναλάμβαναν οι τελευταίοι;

Η πορεία της ολοκλήρωσης του ενάρτου ανθρώπου είναι τραχεία και γεμάτη δυσκολίες. Όσοι από τους φύλακες-επίκουρους υποστούν με επιτυχία τις κρίσεις που έχουν καθοριστεί προάγονται μετά τα 50 τους έτη σε φύλακες-παντελείς, δηλαδή σε φύλακες-άρχοντες (βασιλείς). Οι ενασχολήσεις

αυτής της ολιγαριθμης αρχηγείας (ελίτ) είναι εν μέρει πρακτικές (διοίκηση του κράτους) και εν μέρει θεωρητικές, δηλαδή ενασχόληση με τις επιστήμες και τη φιλοσοφία. Οι άρχοντες έχουν την ευθύνη για την εκπαίδευση της νέας γενιάς των φυλάκων, ζουν μακάρια, επειδή απολαμβάνουν τις πνευματικές ηδονές που μόνο αυτές διαρκούν, και όταν πεθάνουν τιμώνται ως ήρωες.

Οι φιλόσοφοι - βασιλείς

12. Ποια χαρακτηριστικά της αθηναϊκής δημοκρατίας αποδίδει ο Πλάτων με την αλληγορία του ακυβέρνητου σκάφους;

Για μεγάλα διαστήματα η αθηναϊκή δημοκρατία ήταν έρμαιο στα χέρια αδίστακτων δημαγωγών, που, όπως επισημαίνει ο κωμωδιογράφος, «καλόπιαναν, εθώπευαν, κολάκευαν και εξαπατούσαν τον Δήμο». Στο όνομα μιας δήθεν ισοτιμίας η ανάθεση πολλών αξιωμάτων γινόταν με κλήρωση! Για κρίσιμα θέματα δεν αποφάσιζε ο ορθός λόγος, αλλά η βοή του πλήθους και η πειθώ του ρήτορα. Η μοναδική λοιπόν κατά τον Πλάτωνα ήταν είτε να φιλοσοφήσουν οι άρχοντες είτε να αναλάβουν τα ηνία του κράτους οι φιλόσοφοι.

Σε μια δραματική αλληγορία παρουσιάζεται το σκάφος της πολιτείας να ταξιδεύει ακυβέρνητο. Ο ιδιοκτήτης που είναι μύωπας και κουφός δεν γνωρίζει τη ναυτική τέχνη. Τα μέλη του πληρώματος φιλονεικούν μεταξύ τους και κανείς δεν σκέπτεται ότι χρειάζεται ένας έμπειρος κυβερνήτης που να γνωρίζει τις θέσεις των άστρων και τις ιδιοτροπίες των ανέμων. Ο μόνος που μπορεί να οδηγήσει με ασφάλεια μέσα από την τρικυμία το "μεθυσμένο καράβι" είναι ο κυβερνήτης-φιλόσοφος. Γιατί όμως ο φιλόσοφος θεωρείται ως ο καταλληλότερος; Όλοι μας δεν πιστεύουμε πως οι άνθρωποι του πνεύματος είναι οι πιο ακατάλληλοι για την επίλυση των πρακτικών προβλημάτων; Δεν βρίσκονται, όπως θα λέγαμε, "εκτός τόπου και χρόνου" απορροφημένοι στις θεωρητικές τους αναζητήσεις; Δεν είναι αδέξιοι; Δεν είναι υπεροπτικοί; Την απάντηση στα ερωτήματα αυτά δίνει η αλληγορία του σπηλαίου.

13. . Γιατί ο φιλόσοφος θεωρείται από τον Πλάτωνα ο καταλληλότερος για τη διακυβέρνηση της πολιτείας;

Οι *φιλόσοφοι-βασιλείς* (ο όρος *βασιλεύς* στον Πλάτωνα δηλώνει απλώς τον άρχοντα, όχι τον απόλυτο μονάρχη που αντλεί την εξουσία του από το κληρονομικό δικαίωμα ή από τη θέληση του Θεού) είναι προσωπικότητες που δεν διαθέτουν μόνο γνώσεις και συνθετική σκέψη, αλλά πείρα ζωής, διοικητικές ικανότητες και αδαμάντινο χαρακτήρα. Αναλαμβάνουν την εξουσία από αίσθηση καθήκοντος για να διοχετεύσουν μέσα από τη νομοθεσία τη σοφία τους και την ακεραιότητά τους. Δεν διαθέτουν ούτε προσωπική περιουσία ούτε καν οικογένεια για να είναι αδέκαστοι, ανεπηρέαστοι και ολόψυχα αφοσιωμένοι στο κοπιώδες λειτούργημά τους.

Η δικαιοσύνη

14. Ποιες αρετές «ενσαρκώνει» η ιδεώδης πολιτεία κατά τον Πλάτωνα ; (πανελλήνιες 2000)

Η ιδεώδης πολιτεία ενσαρκώνει τις τέσσερις θεμελιώδεις αρετές: είναι σοφή, επειδή οι άρχοντές της είναι σοφοί και την καθοδηγούν προς το Αγαθόν. Είναι ανδρεία, επειδή οι φύλακες επίκουροι είναι

ανδρείοι και μπορούν να υπερασπιστούν αφενός την εδαφική της ακεραιότητα και αφετέρου τις αξίες που προβάλλει το εκπαιδευτικό της σύστημα. Κοσμείται από σωφροσύνη (αυτοκυριαρχία και νομιμοφροσύνη), επειδή ανάμεσα στις τρεις τάξεις βασιλεύει η αρμονία, που προκύπτει από την υποταγή της κατώτερης στις ανώτερες. Είναι τέλος η πολιτεία αυτή δίκαιη, επειδή το κάθε στοιχείο εκπληρώνει τη λειτουργία του χωρίς να παρακωλύει τη λειτουργία των άλλων, με άλλα λόγια: ο καθένας πράττει το έργο που του έχει ανατεθεί και δεν πολυπραγμονεί.

15. Ποια είναι τα μέρη της ψυχής και σε ποια σχέση βρίσκονται με τις τάξεις της πολιτείας;

Εφόσον το όλον, η μεγάλη ψυχή, είναι ισορροπημένη και δίκαιη, και ο μικρόκοσμος, δηλαδή η ατομική ψυχή (στον Πλάτωνα ο όρος *ψυχή* δηλώνει και τον χαρακτήρα, την προσωπικότητα, ακόμη και τον νου) είναι αρμονική. Το κατώτερο μέρος (κίνητρο, τάση) της, *το άλόγιστον ή επιθυμητικόν*, που επιδιώκει την εκπλήρωση των βασικών αναγκών (φαγητό, ποτό, έρωτας) και γι' αυτό το λόγο είναι φιλοχρήματο και φιλοκερδές, τιθασεύεται από το *θυμοειδές*. Και τα δύο μαζί υπακούν στο ανώτερο στοιχείο, το *λογιστικόν* που ηγεμονεύει· η αντιστοιχία ανάμεσα στα τρία μέρη της ψυχής και στις τρεις τάξεις είναι προφανής. Κάθε άνθρωπος λοιπόν είναι δίκαιος, εφόσον τα τρία στοιχεία (νους, καρδιά, επιθυμίες) που συναπαρτίζουν την προσωπικότητά του βρίσκονται σε αρμονική συμβίωση. Αν τα άλλα στοιχεία υπακούσουν την εξουσία του *λογιστικού*, τότε επέρχεται η σύγχυση και η καταστροφή. Την αρμονία διασφαλίζει η Δικαιοσύνη, που απονέμει στον καθένα ό,τι του ανήκει και τον τοποθετεί στη θέση που του αρμόζει.

16. Ποιος άνθρωπος θεωρείται δίκαιος;

Κάθε άνθρωπος λοιπόν είναι δίκαιος, εφόσον τα τρία στοιχεία (νους, καρδιά, επιθυμίες) που συναπαρτίζουν την προσωπικότητά του βρίσκονται σε αρμονική συμβίωση. Αν τα άλλα στοιχεία υπακούσουν την εξουσία του *λογιστικού*, τότε επέρχεται η σύγχυση και η καταστροφή. Την αρμονία διασφαλίζει η Δικαιοσύνη, που απονέμει στον καθένα ό,τι του ανήκει και τον τοποθετεί στη θέση που του αρμόζει.

17. Πώς ορίζει τη δικαιοσύνη ο Κέφαλος, ο Πολέμαρχος, ο Θρασύμαχος και ο Γλαύκων;

Το μείζον πρόβλημα που συζητείται στην Πολιτεία είναι η δικαιοσύνη. Στην αρχή του διαλόγου διατυπώνονται διάφορες απόψεις του τι είναι δικαιοσύνη. Ο Κέφαλος που εκπροσωπεί την παλιά γενιά νομίζει ότι δικαιοσύνη είναι η εντιμότητα στις συναλλαγές. Έτσι ο πλούσιος έχει τη δυνατότητα να είναι δίκαιος, επειδή μπορεί να εξοφλεί τα χρέη του. Ο Πολέμαρχος διισχυρίζεται ότι δικαιοσύνη είναι να αποδίδεις τα ίσα, καλό στο φίλο, κακό στον εχθρό. Παραβλέπει όμως το γεγονός ότι ο φίλος ενδέχεται να είναι άδικος και ο εχθρός δίκαιος. Ο σοφιστής Θρασύμαχος είναι ωμός: το δίκαιο του ισχυρού καθορίζει το τι είναι δίκαιο. Ο Γλαύκων, που είναι κατά κάποιο τρόπο φερέφωνο της αριστοκρατικής ηθικής, θεωρεί τη δικαιοσύνη ως μια υποκριτική κοινωνική σύμβαση που επιβάλλεται από τους πολλούς και αδύνατους για την αυτοπροστασία τους.

18. Πώς ορίζει τη δικαιοσύνη ο Σωκράτης και ποια προβλήματα δημιουργεί ο ορισμός του;

Όλοι οι ορισμοί των συνομιλητών του Σωκράτη εμπεριέχουν ένα κόκκο αλήθειας, αλλά αποδεκτός τελικά γίνεται ο ορισμός του Σωκράτη: «τό τὰ αὐτοῦ πράττειν», με άλλα λόγια : ο καθένας οφείλει να πράττει για το κοινωνικό σύνολο εκείνο «εἰς ὃ αὐτοῦ ἡ φύσις ἐπιτηδειοτάτη πεφυκυῖα εἴη» (433a).

Ο ορισμός αυτός μπορεί να είναι σωτήριος για μια επιχείρηση, αλλά σε μια κοινωνία ποιος, όσο σοφός και αδέκαστος κι αν είναι, και με ποια κριτήρια θα καθορίσει τι πρέπει να πράττει ο άλλος; Δεν αναιρείται η ισότητα όταν εφαρμοστεί η αρχή αυτή; Για να κατανοήσουμε τη σκέψη του Πλάτωνα θα πρέπει να την εντάξουμε σε ένα παραδοσιακό πλαίσιο προβληματισμού που συμπεριλαμβάνει ακόμη και κοσμολογικές αντιλήψεις. Σύμφωνα με τον Ηράκλειτο, ούτε ο ήλιος δεν μπορεί να υπερβεί τα όρια μέσα στα οποία κινείται. Αν τυχόν και τα υπερβεί, τότε οι Ερινύες, οι βοηθοί της Δικαιοσύνης θα τον βρουν και θα τον επαναφέρουν στην τροχιά του. Ξεφεύγοντας από τα όριά του ο Ήλιος διαπράττει ὕβριν που τιμωρείται αυστηρά. Έτσι λοιπόν και ο άνθρωπος, για να μην διαπράττει αδικία, οφείλει να μην υπερβαίνει τα προσωπικά του όρια. Αν ο ίδιος δεν είναι σε θέση είτε από φιλαυτία είτε από ματαιοδοξία είτε από αδυναμία κρίσης να οριοθετήσει τον τομέα της δραστηριότητάς του, τότε τουλάχιστον θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις υποδείξεις του εμπειροτέρου, του σοφοτέρου, του σωφρονεστότερου.

19. Ποια σχέση έχει η αυτογνωσία με τη δικαιοσύνη;

Δικαιοσύνη είναι ένα είδος αρμονίας των αντιμαχόμενων τάσεων της ψυχής. Η αρμονία αυτή πηγάζει από το γνῶθι σαυτὸν και τον συνακόλουθο αυτοπεριορισμό. Αν ο άνθρωπος διερευνήσει τον εαυτό του και αποδεχτεί τα όριά του, τότε η συμπεριφορά του απέναντι στους συνανθρώπους του, στην πόλη, στους θεούς, στη φύση είναι η ορθή.

20. Πώς εξηγεί ο Πλάτων την άποψή του ότι στη δικαιοσύνη εμπεριέχονται και οι τρεις άλλες αρετές;

Δικαιοσύνη είναι ένα είδος αρμονίας των αντιμαχόμενων τάσεων της ψυχής. Η αρμονία αυτή πηγάζει από το γνῶθι σαυτὸν και τον συνακόλουθο αυτοπεριορισμό. Αν ο άνθρωπος διερευνήσει τον εαυτό του και αποδεχτεί τα όριά του, τότε η συμπεριφορά του απέναντι στους συνανθρώπους του, στην πόλη, στους θεούς, στη φύση είναι η ορθή. Από την άποψη αυτή στη δικαιοσύνη εμπεριέχονται και οι άλλες τρεις αρετές, σοφία που διαβλέπει και εκτιμά το βάρος της προσωπικότητάς μας, η ανδρεία, που έχει το θάρρος να αποδεχτεί την εκτίμηση, και τέλος η σωφροσύνη που επιβάλλει τον αυτοέλεγχο.

Οι «φαύλες» πολιτείες

21. Ποιες πολιτείες χαρακτηρίζει ο Πλάτων «φαύλες»;

Ο Πλάτωνας χαρακτηρίζει την τιμοκρατική πολιτεία, την ολιγαρχία, τη δημοκρατία και την τυραννίδα φαύλες πολιτείες και εξηγεί στην Πολιτεία πως κάθε φαύλο πολίτευμα είναι απότοκο του άλλου.

22. Πώς δημιουργείται η φαύλη τιμοκρατική πολιτεία;

Η ιδεώδης πολιτεία είναι αριστοκρατική, αλλά η αριστοκρατία της δεν βασίζεται στην καταγωγή παρά στο πνεύμα. Η φθορά της έχει αίτια εσωτερικά, την ανάμειξη του χρυσοῦ με το χάλκινο γένος. Διαστρεβλωμένο απότοκό της είναι η τιμοκρατική πολιτεία (ιστορικό πρότυπο: η Σπάρτη). Η πολιτεία αυτή είναι φιλοπόλεμη και υποχείριο της φιλαργυρίας. Έτσι ο τιμοκρατικός άνθρωπος είναι παραδομένος στο θυμοειδές στοιχείο και επιδιώκει συνεχώς τιμές, διακρίσεις, πλούτο και ηδονές.

23. Πώς προκύπτει η ολιγαρχία;

Από την τιμοκρατία προκύπτει η ολιγαρχία (πλουτοκρατία), όπου ο άμετρος πλουτισμός εκκολάπτει ένα πλήθος κηφήνων. Άλλοι από αυτούς έχουν κεντρί (οι κακούργοι) και άλλοι είναι άκεντροι (οι πτωχοί), όλοι τους όμως επιδιώκουν την ανατροπή της πολιτείας. Ο ολιγαρχικός λατρεύει το χρήμα, περιφρονεί την παιδεία, αδιαφορεί για την τιμή και την υπεράσπιση της πατρίδας του. Ως πρότυπο ο Πλάτωνας θα πρέπει να είχε υπόψη του την αποικία των Φοινίκων, την Καρχηδόνα, με τους μυωπικούς ηγεμόνες που έθεταν υπεράνω των πάντων το προσωπικό τους συμφέρον.

24. Περιγράψτε το φαύλο πολίτευμα της δημοκρατίας.

Οι κηφήνες συνεχώς πληθύνονται, επειδή οι ολιγαρχικοί ευνοούν την κατασπατάληση της πατρικής περιουσίας των απόρων για να πλουτίζουν οι ίδιοι ακόμη πιο πολύ. Όταν οι κηφήνες συνειδητοποιήσουν τη δύναμή τους, ανατρέπουν την ολιγαρχία και εγκαθιστούν ένα ανάπηρο πολίτευμα, τη Δημοκρατία. Εδώ επιτρέπονται τα πάντα· ο καθένας πράττει και λέγει ό,τι θέλει και ζει όπως θέλει. Τα αξιώματα μοιράζονται με κλήρο ώστε να δίνεται η εντύπωση ότι οι πολίτες είναι ίσοι. Οι δάσκαλοι φοβούνται και κολακεύουν τους μαθητές, οι γέροντες συμπεριφέρονται σαν να είναι νέοι, ακόμη και τα ζώα ωθούν έξω από το δρόμο τους ανθρώπους!

25. Πώς προκύπτει το φαύλο πολίτευμα της τυραννίδας;

Η άμετρη ελευθερία της Δημοκρατίας οδηγεί στην αναρχία. Μέσα στην πόλη δημιουργείται πώλωση. Από τη μια είναι οι άπληστοι ολιγαρχικοί και από την άλλη οι άκεντροι κηφήνες (οι πτωχοί) που έχουν ωστόσο ως προστάτες τους κηφήνες με κεντρί. Όταν λοιπόν ο κακούργος κηφήνας αναλάβει με τη βοήθεια του Δήμου την εξουσία εγκαθιστά την Τυραννίδα. Ως τύραννος πια λησμονεί τις υποσχέσεις που είχε δώσει στους πτωχούς για την αναδιανομή του πλούτου, κηρύσσει πολέμους για να αποσπά το λαό από τα προβλήματά του και καταδιώκει τους επιφανείς πολίτες. Για να προστατευτεί από τους αγανακτισμένους και ελευθερόφρονες συγκροτεί σωματοφυλακή από απελεύθερους. Ο τυραννικός άνθρωπος περιτριγυρίζεται από σμήνος ηδονών, κλέπτει, συκοφαντεί και διαπράττει κάθε είδους ανοσιούργημα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ

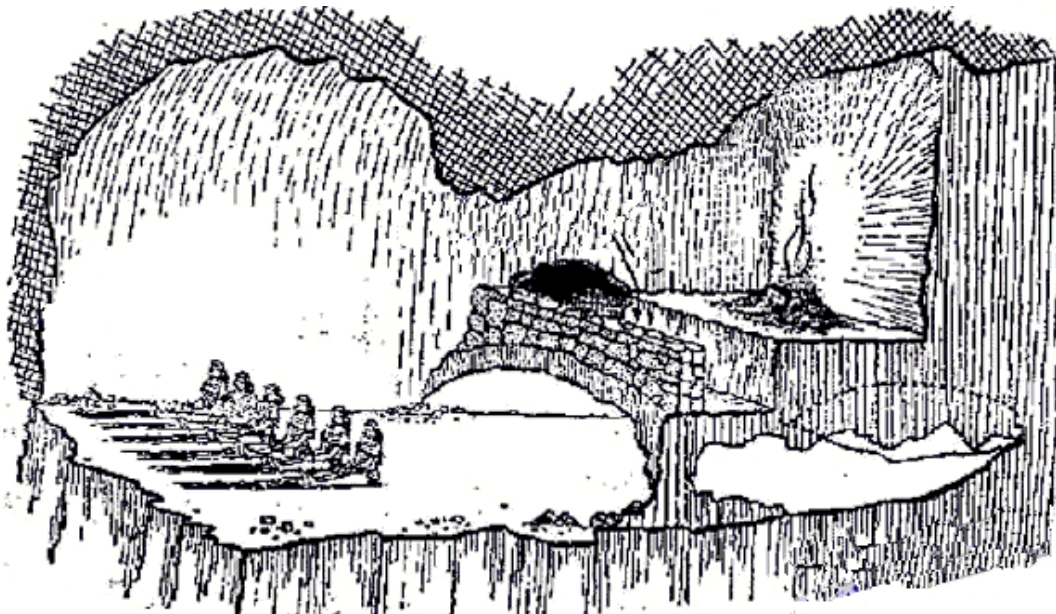
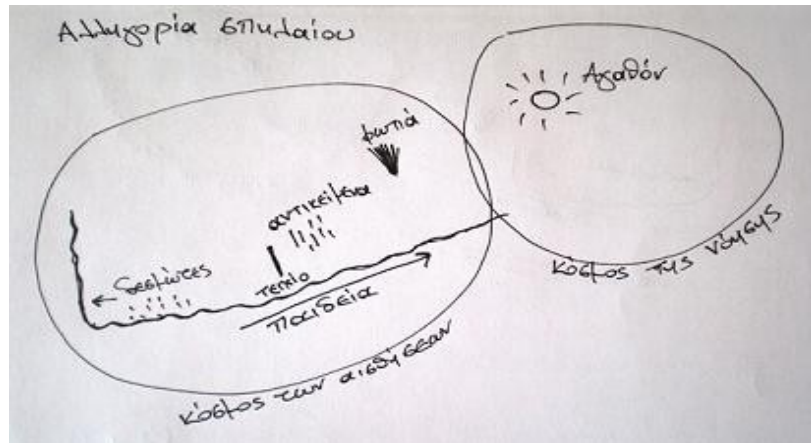
- 1. Ποιος εκφραστικός τρόπος ονομάζεται αλληγορία; β.) Ποιο είναι το θέμα της αλληγορίας του σπηλαιού;**

Η αλληγορία είναι ένας εκφραστικός τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέει και άλλα εννοεί. Πρόκειται συνεπώς για συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση. Η αλληγορία του σπηλαιού, όπως αναπτύσσεται στην αρχή του Ζ' βιβλίου της Πολιτείας, αναφέρεται στην επίδραση που ασκεί η παιδεία στην ανθρώπινη φύση, στην υποχρέωση που έχει ο ορθώς πεπαιδευμένος, δηλαδή ο φιλόσοφος, να φωτίσει τους συνανθρώπους του, αλλά και γενικότερα στην αντίθεση ανάμεσα στον κόσμο που συλλαμβάνουμε με τις αισθήσεις μας και στον κόσμο της νόησης.

- 2. Ποια είναι τα κυριότερα σύμβολα στην αλληγορία του σπηλαιού και πώς ερμηνεύονται;**

Ας φανταστούμε λοιπόν, λέει ο Σωκράτης, δεσμώτες σε μια σπηλιά, που δεν βλέπουν παρά μόνο σκιές α προβάλλονται στο βάθος στο τοίχωμα. Οι άνθρωποι αυτοί πιστεύουν ότι οι σκιές είναι η μοναδική αλήθεια. Αν τώρα ορισμένοι λυθούν από τα δεσμά τους και ανεβούν σκαλί-σκαλί προς την έξοδο, όπου λάμπει το φως του ήλιου, είναι βέβαιο ότι θα δυσανασχετήσουν από τη λάμψη που πληγώνει την όρασή τους και επιστρέψουν στο δεσμοτήριό τους. Αν ωστόσο εξαναγκαστούν να παραμείνουν στο φως, θα αρχίσουν βαθμιαία να συνηθίζουν στη λάμψη και θα μπορέσουν να ατενίσουν τον ήλιο, που συμβολίζει την ιδέα του Αγαθού, και να αναγνωρίσουν την κυριαρχία του στον κόσμο των αισθητών πραγμάτων. Από οίκτο θα θελήσουν να ελευθερώσουν τους παλιούς συντρόφους τους. Αν όμως ξαναβρεθούν μέσα στη σπηλιά, το σκοτάδι θα βλάψει την όρασή τους και θα τους εκθέσει στην καταφρόνια των άλλων, οι οποίοι ενδέχεται να επιτεθούν στους επίδοξους ελευθερωτές τους και να τους εξοντώσουν (ευανάγνωστος υπαινιγμός στην καταδίκη σε θάνατο του Σωκράτη). Παρά τον κίνδυνο ωστόσο, ο απελευθερωμένος δεσμώτης, ο φιλόσοφος δηλαδή, έχει την υποχρέωση να κατέλθει στη σπηλιά και να προσπαθήσει να αναμορφώσει τους

δεσμώτες.

ΠΛΑΤΩΝ – ΠΟΛΙΤΕΙΑ (ή ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ)

Η ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ, Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΗΡΟΣ

- ❖ ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΔΙΚΙΑΣ;
- ❖ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ Ο ΔΙΚΑΙΟΣ Ή Ο ΑΔΙΚΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΥΤΥΧΕΣΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΛΛΗ ΖΩΗ;
- ❖ ΑΥΤΑ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ – ΚΡΑΤΟΥΣ, ΣΤΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

Η ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ

→ **αλληγορία** σημαίνει ότι άλλο είναι το σημαίνον και άλλο το σημαινόμενο (άλλο λέω κι άλλο εννώ) → είναι μια μεγάλη μεταφορά → οι νοητές αλήθειες αισθητοποιούνται με την αλληγορία (και τον μύθο), γι'αυτό και τα χρησιμοποιεί ο Πλάτων. → σημασιοδοτείται με τη λέξη *απέικασον*

Ενότητα 11^η

Σωκράτης: Μετά ταῦτα δὴ, εἶπον,
ἀπέικασον τοιοῦτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν
φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας.
ἰδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ
οἰκῆσει σπηλαιῳδει,
ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον
ἐχούσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν
τὸ σπήλαιον,
ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ
τὰ σκέλη καὶ τοὺς αὐχένας, ὥστε
μένειν τε αὐτοὺς εἷς τε τὸ πρόσθεν
μόνον ὄραν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ
τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν,
φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς
ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὀπίσθεν
αὐτῶν, μεταξύ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν
δεσμῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ'
ἣν ἰδὲ τεχνίον παρῳκοδομημένον,
ὡσπερ τοῖς θαυματοποιῶσι πρὸ τῶν
ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα,
ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύασιν.

Γλαύκωνας: Ὅρῳ, ἔφη.

Σωκράτης: Ὅρα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ
τεχνίον φέροντας ἀνθρώπους
σκευὴ τε παντοδαπὰ
ὑπερέχοντα τοῦ τεχνίου
καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα
ζῶα λίθινά τε καὶ
ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα, οἷον
εἰκὸς τοὺς μὲν
φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν
παραφερόντων.

Γλ: Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ
δεσμώτας ἀτόπους.

Σω: Ὅμοίους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ·

Σω: Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν, εἶπα,
παρομοίασε τὴ δική μας ὑπαρξή, ὅσον
αφορὰ τὴν παιδεία καὶ τὴν ἀπαιδευσία,
με μιὰ τέτοια κατάσταση.

Φαντάσου δηλαδή ἀνθρώπους σαν νὰ
εἶναι σὲ ὑπόγειο οἶκημα ποὺ μοιάζει με
σπηλιά, ἡ ὁποία ἔχει τὴν εἴσοδο ἀνοιχτή
πρὸς τὸ φῶς καὶ πλατιά, ἔτσι ποὺ νὰ
καλύπτει ὅλο τὸ πλάτος τοῦ σπηλαίου.
Μέσα σ' αὐτὴ νὰ βρίσκονται δεμένοι με
αλυσίδες ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία, στὰ
σκέλη καὶ τὸν αὐχένα, με ἀποτέλεσμα
αὐτοὶ νὰ μένουν ἀκίνητοι καὶ νὰ βλέπουν
μόνο μπροστὰ καὶ ἀπὸ τὸ δέσιμο νὰ μὴν
μποροῦν νὰ γυρίσουν τὸ κεφάλι κυκλικά.
Επίσης φῶς ἀπὸ φωτιά νὰ καίει γι'
αὐτοὺς ψηλά καὶ μακριά, στὰ νῶτα τους,
καὶ ἀνάμεσα στὴ φωτιά καὶ τους
δεσμῶτες, δρόμο ποὺ βρίσκεται ἐπάνω,
καὶ δίπλα σ' αὐτὸν φαντάσου μικρὸ
τοῖχο, οἰκοδομημένο ἀπέναντι, ὅπως
ἀκριβῶς οἱ θαυματοποιοὶ τοποθετοῦν
μπροστὰ ἀπὸ τους ἀνθρώπους τὰ
παραπετάσματα, πάνω ἀπ' τὰ ὁποία
δείχνουν τὰ τεχνάσματά τους.

Γλ: Φαντάζομαι, εἶπε.

Σω: Φαντάσου, λοιπὸν, παράλληλα σ'
αὐτὸ τὸ μικρὸ τοῖχο ἀνθρώπους νὰ
μεταφέρουν ἀντικείμενα κάθε εἶδους, τὰ
ὁποία βγαίνουν πάνω ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ
μικροῦ τοίχου καὶ ἀνδριάντες καὶ ἄλλα
ομοιώματα, κατασκευασμένα ἀπὸ πέτρα
καὶ ξύλο καὶ κάθε λογῆς υλικό. ὅπως εἶναι
φυσικό (βλέπεις) ἄλλους ἀπ' αὐτοὺς ποὺ
κουβαλοῦν νὰ μιλοῦν καὶ ἄλλους νὰ
σιωποῦν.

Γλ: Ἀλλόκοτη, εἶπε, εἰκόνα ἀναφέρεις καὶ

παράξενους δεσμώτες.

Σω: Όμοιους με μας, είπα εγώ.

Σχόλια:

Θέμα όλης της αλληγορίας: η παιδεία ως στροφή της ψυχής προς το φως, δηλαδή προς την ιδέα του αγαθού και πιο συγκεκριμένα : α. η επίδραση που ασκεί στη φύση του ανθρώπου και β. η υποχρέωση που έχουν όλοι οι φιλόσοφοι να φωτίζουν με την παιδεία όλους τους ανθρώπους. (αυτά εξετάζονται βέβαια πάντα στο πλαίσιο της ορθής πολιτείας, η οποία παρέχει την ορθή παιδεία)

Δομή : α. Παρομοίωση του κόσμου και των ανθρώπων με φανταστική σπηλιά και δεσμώτες και περιγραφή του

β. περιγραφή του φωτεινού κόσμου έξω από τη σπηλιά

γ. η δραστηριότητα των ανθρώπων στο φωτεινό κόσμο έξω από τη σπηλιά

❖ Τα πράγματα, κατά τον Πλάτωνα, χωρίζονται σε αισθητά και νοητά :

αισθητά _____ νοητά _____

σκιές   αντικείμενα   μαθηματικές έννοιες   Ιδέες

εικασία   πίστη   διάνοια   νόηση

Στάδιο 1ο. Αλληγορία:

Οι δεσμώτες είναι οι άνθρωποι της άγνοιας οι οποίοι παρακολουθούν τις σκιές και πιστεύουν πως η αλήθεια είναι μπροστά τους. Οι δεσμώτες απελευθερώνονται και αντικρίζουν ένα μέρος της αλήθειας, η οποία όμως δεν ταυτίζεται με το υπέρτατο αγαθό αλλά προέρχεται από την φωτιά και το φως που αυτή εκπέμπει. Έτσι ξεκινάει η ανάβαση από το σπήλαιο στο φως του ήλιου, ο οποίος συμβολίζει το αγαθό. Η παραμονή στο φως έχει να κάνει με το έργο των φυλάκων οι οποίοι γίνονται φιλόσοφοι βασιλείς.

Στάδιο 2ο. Κυριολεξία:

Η αλληγορία του σπηλαίου συμβολίζει την πορεία του ανθρώπου προς τη σκληρή κοινωνική πραγματικότητα προς τη γνώση και την καλλιέργεια. Οι δεσμώτες είναι οι άνθρωποι της απαίδευσις και της άγνοιας. Οι σκιές και τα μεταφερόμενα ομοιώματα μπροστά από τη φωτιά είναι το κακέκτυπο του κόσμου των ιδεών. Η αποδέσμευση και η ανάβαση στο φως έξω από το σπήλαιο ισοδυναμεί με την άνοδο στον κόσμο της νόησης, του στοχασμού. Οι απελεύθεροι δεσμώτες ταυτίζονται με τους φύλακες οι οποίοι γίνονται φιλόσοφοι βασιλείς και έχουν κατακτήσει τον κόσμο των ιδεών νικώντας την αμάθεια και την πλάνη.

Στάδιο 3ο. Κοινωνικό – Πολιτική Ερμηνεία:

Ο Πλάτωνας ερμηνεύει το πολιτικό του εποικοδόμημα ως μία πορεία από την άγνοια προς την γνώση. Αν οι δεσμώτες οι οποίοι ισοδυναμούν με τους φύλακες και ιδίως με τους άρχοντες βασιλείς κατακτούν το αγαθό φτάνουν στον κόσμο των ιδεών τότε σημαίνει ότι έχουν έναν σκοπό να υπηρετήσουν πιστά και ανιδιοτελώςολόκληρη την πολιτεία. Ο Πλάτωνας επιμένει στον φιλοσοφημένο πολιτικό ο οποίος έχει κατορθώσει να καταπολεμήσει ή να περιορίσει τα ελαττώματά του και να αλλάξει ουσιαστικά ώστε από δεσμώτης να γίνει φιλοσοφημένος άρχοντας βασιλιάς.

Στάδιο 4ο. Ερμηνεία της αλληγορίας με βάση το Αγαθό:

Ο Πλάτωνας σκόπιμα παραθέτει και συγχέει την ιδανική πολιτεία με την πολιτική διαβάθμιση – ιεράρχηση στην πολιτική πραγματικότητα. Αν και δεν υπάρχει σαφής ερμηνεία του όρου ΑΓΑΘΟ ως τελικός σκοπός των δεσμωτών αποκτά μία τριπλή ερμηνεία.

α) ΑΓΑΘΟ είναι η ύπαρξη (το είναι) κάθε πράγματος άρα και της πολιτείας και κάθε τι που διατηρεί το είναι

β) Το ΑΓΑΘΟ σχετίζεται άμεσα με την τάξη η οποία στην Πολιτεία εκπροσωπείται από τους φύλακες και με τον κόσμο.

γ) Το ΑΓΑΘΟ ταυτίζεται με την αλήθεια με το δίκαιο και την επιστήμη.

Στάδιο 5ο. Ερμηνεία της αλληγορίας με βάση την αλήθεια τη γνώση και το χρέος:

Αφού οι δεσμώτες – φύλακες βρεθούν στο φως και κατακτήσουν τη γνώση και την αλήθεια οφείλουν να κατέβουν και πάλι στο σπήλαιο δηλαδή στην καθημερινή σκληρή πραγματικότητα, στην πρακτική πολιτική για να ωφελήσουν με τις γνώσεις τους και την αρετή τους τους απαίδευτους δεσμώτες. Έχουν χρέος οι άνθρωποι της γνώσης, οι πνευματικοί και πολιτικοί ηγέτες της πολιτείας να μοιράζουν τη ζωή τους ανάμεσα στο αγώνισμα της γνώσης και στην ειλικρινή και συνεπή διάδοση των γνώσεων, στην άσκηση εξουσίας. Το ηθικό πολιτικό και κοινωνικό χρέος του φιλοσοφημένου άρχοντα είναι να διατηρεί τη συνοχή της πολιτείας διότι σύμφωνα με τον Πλάτωνα αυτή είναι ιδεώδης και διέπεται από άριστους νομούς οι οποίοι συνδυάζουν πειθώ και βία. Σε μία σκληρή μεν πραγματικότητα οι ικανοί ηγέτες οι οποίοι γνωρίζουν το χρέος τους ασκούν την εξουσία με σύνεση και φροντίζουν ώστε οι πόλεις να είναι αυτόνομες ανεξάρτητες.

(πηγή: <http://www.tahmatzidis.com/moodle/course/view.php?id=11>)

❖ Αντιστοιχίες :

Ο κόσμος του σπηλαιού :

Σπήλαιο = ο κόσμος των αισθητών πραγμάτων (ευρύτερα και η αλλοτρίωση, η έκπτωση του ανθρώπου σε κάθε εποχή)

Δεσμώτες = οι απαίδευτοι άνθρωποι, αυτοί που νομίζουν ότι αυτά που βλέπουν είναι αληθινά

Φωτιά = ο ήλιος στον κόσμο των αισθητών

Σκιές = τα είδωλα, τα ομοιώματα των πραγματικών όντων, αυτά που οι δεσμώτες νομίζουν ότι είναι αληθινά

Δεσμά = η αισθήσεις, η αμάθεια, η έκπτωση του ανθρώπου σε κάθε εποχή

Η αποδέσμευση και η ανάβαση στο φως ισοδυναμεί με την άνοδο στον κόσμο της νόησης.

Οι απελεύθεροι δεσμώτες ταυτίζονται με τους φύλακες οι οποίοι γίνονται φιλόσοφοι βασιλείς και έχουν κατακτήσει τον κόσμο των ιδεών νικώντας την αμάθεια και την πλάνη. Χωρίζονται σε 2 κατηγορίες: α) σε όσους προθυμοποιούνται να επιστρέψουν και να βοηθήσουν τους υπόλοιπους δεσμώτες και β) σε όσους δείχνουν απροθυμία και απολαμβάνουν τις τιμές και τις εξουσίες.

Είσοδος ανοιχτή στο φως: η δυνατότητα να περάσει κανείς από την άγνοια στην γνώση.

Ο κόσμος έξω από το σπήλαιο :

Ο φωτεινός χώρος = ο πραγματικός κόσμος, ο νοητός, ο κόσμος των Ιδεών

Το φως του ήλιου = η πραγματική αλήθεια, η ύψιστη Ιδέα. η ιδέα του αγαθού (οντολογικά : ο ίδιος ο Θεός)

- ❖ **ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς:** Ο Αριστοτέλης περιγράφει: *"οι ταχυδακτυλουργοί αφού τραβήξουν μια κλωστή κινούν τον αυχένα, τα χέρια, και τα μάτια του ζώου"*. Ο Πλάτωνας περιγράφει ανθρώπους που περνούν και κουβαλούν στον ώμο διάφορα αντικείμενα. Η σκιά των αντικειμένων, όχι των ανθρώπων, πέφτει πάνω σε ένα τοίχο. Το απόσπασμα του Αριστοτέλη μιλά για μια τέχνη ανάλογη με την τέχνη του Καραγκιόζη. Πάνω σε πανί πέφτει η σκιά ζώων που κινούνται καθώς είναι δεμένα με κλωστές από τους ταχυδακτυλουργούς. Ο Πλάτωνας λοιπόν είχε υπόψη του τέτοια θεάματα, όταν έγραψε αυτή την αλληγορία.
- ❖ Η παιδεία αναγκάζει τους δεσμώτες που λύνουν τα δεσμά τους να πάρουν τον ανηφορικό δρόμο και να βγουν στον πραγματικό, στον κόσμο που γίνεται αντιληπτός με τη νόηση.
- ❖ Ο κόσμος του σπηλαιού είναι για τον Πλάτωνα (μέσα από τα λόγια του Σωκράτη πάντα) ο ψεύτικος επίγειος κόσμος που ζούμε. Παρομοιάζεται δηλαδή ο κόσμος μας με μια υπόγεια, μισοσκότεινη σπηλιά, όπου οι άνθρωποι αλυσοδεμένοι από την παιδική τους ηλικία βλέπουν μόνο σκιές πραγμάτων και ανθρώπων που βρίσκονται έξω, στον άλλο, τον πραγματικό κόσμο.
- ❖ Είναι πολύ δύσκολη η ανάβαση στον έξω κόσμο' πρέπει μέσω της παιδείας ο δεσμώτης να σπάσει τα δεσμά του και να πάρει τον ανηφορικό δρόμο. Ακόμη πιο δύσκολο είναι όταν φτάσει εκεί να προσαρμοστεί (διότι τα μάτια του δεν είναι συνηθισμένα σε τόσο φως), να αντιληφθεί και πόσο μάλλον να αποδεχτεί ότι αυτά που έβλεπε μέχρι τώρα δεν ήταν παρά είδωλα, σκιές. Η πνευματική αφύπνιση δεν είναι γενικά, σε κάθε εποχή, εύκολη υπόθεση.

- ❖ Γλώσσα-Ύφος και εφραστικά μέσα Σωκράτη : απλό, καθαρό, ζωντανές περιγραφές και εικόνες, πολλοί προσδιορισμοί, κοντά στον προφορικό λόγο, ευθύς διάλογος, β'ενικό πρόσωπο, αισθητοποιείται η εικόνα που περιγράφει. Η γλώσσα είναι ποιητική, το ύφος γλαφυρό και ευχάριστο, που προκαλεί το ενδιαφέρον των συνομιλητών και συνάμα εξυπηρετείται η αναζήτηση της αλήθειας. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί πολλά επίθετα, όπως "κατάγειος", "σπηλαιώδης οίκησις", για να δηλώσει το χώρο μέσα στη γη και τη φράση "είσοδος άναπεπταμένη προς το φως", για να δηλώσει τη μοναδική έξοδο προς το φως. Το επίθετο κατάγειος δηλώνει τον εσωτερικό χώρο της γης, ενώ το σπηλαιώδης επιτείνει την αρχική έννοια του ουσιαστικού από το οποίο προέρχεται (σπήλαιο-σπηλαιώδης). Χρησιμοποιεί τα σύνθετα ρήματα καταμένειν, περιάγειν, *παρωκοδομημένον*, υπερέχοντα, παραφερόντων. Η σύνδεση είναι παρατακτική.

Ετυμολογικά σχόλια -Λεξιλογικές παρατηρήσεις

θαυματοποιοίς- από το *θαύμα* + *ποιώ*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θαυμάσιος, θαυματουργός, θαυμαστικό - ποιητής, παραποιώ, ποίημα, προσποίηση
 πρόκειται- από το *προ* + *κείμαι* που σχηματίζει το θέμα *κει-* και με μετάπτωση *κοι-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κείμενο, κοίτη, κοιτώνας, κειμήλιο, αντικειμενικός
 παραφράγματα- από το ρήμα *παραφράττω* < *παρά* + *φράττω*· σχηματίζει το θέμα *φραγ-* + πρόσφυμα -j- + -ω > *φράττω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φραγή, φράκτης φραγμός, έμφραγμα, φράξιμο
 δεικνύσιν - το ρήμα *δείκνυμι* προέρχεται από τη ρίζα *δεικ-* + πρόσφυμα -νυ- + .μι
 ΟΜΟΡΡΙΖΑ: απόδειξη, επίδειξη, δείγμα, υπόδειγμα, δειγματοληψία
 έφη - το ρήμα *φημί* σχηματίζει το ισχυρό θέμα *φη-*, *φω-* και το ασθενές θέμα *φα-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φήμη, κακόφημος, φάσκω, κατάφαση, αντιφατικός, φημολογία.
 φέροντας - το ρήμα *φέρω* σχηματίζει τα θέματα *φερ-*, *φορ-*, *φαρ-*, ο/σ-, ένεκ-
 ΟΜΟΡΡΙΖΑ: συμφορά, πρόσφορος, διαφορετικός, φερέφωνο, φορείο, δορυφόρος, οισοφάγος, διένεξη, βεληνεκές
 σκεύη - η ετυμολογία αμφίβολη· ίσως προέρχεται από τη ρίζα σκικ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κατασκευάζω, συσκευασία, διασκευή, παρασκευάζω, σκευοφυλάκιο
 άνδριάντας- από το *άνδριον* (= ανθρωπάκι) < *άνήρ*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ανδρείος, άνανδρος, ανδροκρατούμενος, αύτανδρος.
 ζῶα- από το ρήμα *ζήω* - *ζῶ* που προέρχεται από τη ρίζα *ζη-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ζωντανός, ζωηρός, ζωόφιλος, ζωώδης
 είργασμένα - από το ουσιαστικό *έργον*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εργάτης, άνεργος, εργασία, απεργία, αυτοεργός, αγαθοεργός, πανούργος
 φθεγγομένους- το ρήμα *φθέγγομαι* σχηματίζει το θέμα *φθεγ-* και με ετεροίωση *φθογ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φθόγγος, απόφθεγμα, δίφθογγος, άφθεγκτος
 σιγῶντας - από το ουσιαστικό *σιγή*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σιγανά, σιγή, σιγαστήρας, σιγομιλώ
 άτοπον -από το στερητικό *ά-* + *τόπος*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: τοποθεσία, τοπωνύμιο, κατατοπίζω, τοποτηρητής, τοπογράφος
 εικόνα - από το ρήμα *εἰκω* (= μοιάζω). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εικονικός, εικασία, εικονομαχία, εικόνισμα
 ὁμοιος - από το επίθετο *ὁμός* (= ὁμοιος)

Ενότητα 12^η

Σω: Τί δέ; τόδε οὐκ εἰκός,
 ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνάγκη ἐκ τῶν
 προειρημένων, μήτε
 τοὺς ἀπαιδέτους καὶ ἀληθείας ἀπείρους
 ἰκανῶς ἂν ποτε
 πόλιν ἐπιτροπεῦσαι,
 μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ἐωμένους διατρίβειν
 διὰ τέλους,
 τοὺς μὲν
 ὅτι σκοπὸν ἐν τῷ βίῳ οὐκ ἔχουσιν ἓνα,
 οὐὶ στοχαζομένους
 δεῖ ἅπαντα πράττειν ἃ
 ἂν πράττωσιν
 ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, τοὺς δὲ
 ὅτι ἐκόντες εἶναι οὐ πράξουσιν,
 ἡγούμενοι
 ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι
 ἀπώκισθαι;

Γλ: Ἀληθῆ, ἔφη.

Σω: Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἦν δ' ἐγώ,
 τῶν οἰκιστῶν
 τάς τε βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι
 ἀφικέσθαι πρὸς τὸ
 μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν
 εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε
 τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν
 ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴ ἀναβάντες
 ἰκανῶς ἴδωσι, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν
 ἐπιτρέπεται.

Γλ: Τὸ ποῖον δὴ;

Σω: Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν
 καὶ μὴ ἐθέλειν πάλιν
 καταβαίνειν παρ' ἐκείνους τοὺς δεσμώτας
 μηδὲ μετέχειν τῶν παρ' ἐκείνοις πόνων τε
 καὶ τιμῶν, εἴτε φαυλότερα
 εἴτε σπουδαιότερα.

Σχόλια:

Θέμα : Η υποχρέωση των ορθά πεπαιδευμένων (των φιλοσόφων) να κυβερνήσουν τους άλλους ανθρώπους και να τους φωτίσουν με την παιδεία τους.

Δομή : Α. Οι απαιδευτοί δεν είναι κατάλληλοι να κυβερνήσουν ικανοποιητικά.

Αιτία : δεν έχουν υψηλό στόχο για τη ζωή τους και για το δημόσιο βίο.

Β. Οι πεπαιδευμένοι δεν μπορούν κι αυτοί να κυβερνήσουν ικανοποιητικά.

Αιτία : Είναι απορροφημένοι στις πνευματικές τους αναζητήσεις και δείχνουν απροθυμία για πολιτική δράση.

Σω: Τι λοιπόν; Αυτό δεν είναι εύλογο,
 είπα εγώ, και αναγκαίο συμπέρασμα από
 όσα προελέχθησαν, ότι ούτε οι
 απαιδευτοί, που δε γνωρίζουν την
 αλήθεια, θα μπορούσαν ποτέ να
 κυβερνήσουν αποτελεσματικά μια πόλη
 ούτε εκείνοι που τους επιτρέπεται να
 απασχολούνται ως το τέλος της ζωής
 τους με τα πνευματικά ζητήματα, οι μὲν
 πρώτοι γιατί δεν έχουν ένα σκοπό στη
 ζωή, για τον οποίο καταβάλλοντες
 προσπάθεια πρέπει να κάνουν όλα αυτά
 που θα μπορούσαν να κάνουν στην
 ιδιωτική και τη δημόσια ζωή τους, οι δε
 δεύτεροι γιατί δεν είναι πρόθυμοι να
 ασχοληθούν με τα πρακτικά προβλήματα,
 καθώς νομίζουν ότι έχουν εγκατασταθεί ,
 στις νήσους των μακάρων, ενώ είναι
 ακόμη ζωντανοί;

Γλ: Αλήθεια, είπε.

Σω: Δικό μας λοιπόν έργο, είπα εγώ,
 εμάς των ιδρυτών της πόλης, είναι να
 εξαναγκάσουμε τις πιο προικισμένες
 φυσιογνωμίες να οδηγηθούν προς την
 έρευνα αυτού το οποίο πριν είπαμε ότι
 είναι το σπουδαιότερο, να γνωρίσουν το
 αγαθό και να ανεβούν εκείνη την
 ανηφορική οδό και, όταν ανεβαίνοντας
 αρκετά αντιληφθούν, να μην τους
 επιτρέψουμε αυτό που τώρα επιτρέπεται.

Γλ: Ποιο ακριβώς;

Σω: Το να μένουν συνεχώς, είπα εγώ,
 στον ίδιο τόπο και να μη θέλουν πάλι να
 κατεβούν σε εκείνους τους δεσμώτες
 ούτε να συμμετέχουν στους κόπους και
 τις τιμές εκείνων, είτε είναι ταπεινότερες
 είτε είναι μεγαλύτερης σημασίας.

Γ. Κατάλληλοι να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της πολιτείας είναι οι προικισμένοι με ικανότητες.

Προϋποθέσεις : πρέπει να φτάσουν στον κόσμο των ιδεών και, αφού λάβουν ικανοποιητική παιδεία, στη συνέχεια έχουν χρέος να ασχολούνται με την ενεργό πολιτική.

- ❖ Στην ενότητα αυτή εξετάζεται η καταλληλότητα των πολιτών για την διακυβέρνηση της πόλης, στο θεωρητικό πάντα κατασκεύασμα της Πολιτείας. Έτσι λοιπόν οι πολίτες χωρίζονται εδώ σε δύο κατηγορίες :

A. απαίδευτοι : οι απαίδευτοι, αυτοί που δεν έχουν βγει από το σπήλαιο και δεν έχουν θεαθεί το Αγαθό. Είναι αληθείας άπειροι, τους λείπει το βασικό αγαθό της παιδείας και ως εκ τούτο είναι ακατάλληλοι για τη διακυβέρνηση της πόλης.

B. πεπαιδευμένοι : αυτοί έχουν θεαθεί το Αγαθό, έχουν βγει από το σπήλαιο κ διαθέτουν το βασικό αγαθό της παιδείας. Δεν είναι όμως πρόθυμοι να κυβερνήσουν και προτιμούν να ζουν απορροφημένοι στις πνευματικές τους ενασχολήσεις.

- ❖ **Ο εἶς σκοπός** είναι η θέαση της αλήθειας, η αναζήτηση της αλήθειας. Συνδέει την ιδέα του αγαθού και το κατά πόσο ένας πολίτης είναι αγαθός με την παιδεία. Αν δεν υπάρχει ο *εἶς σκοπός* υπάρχει αταξία, το προσωπικό συμφέρον τοποθετείται πάνω από το σύνολο. Υπάρχει κατακερματισμός του είναι, που δε φωτίζεται από το αγαθό(που είναι ο *εἶς σκοπός*) κι άρα οι αποφάσεις δεν είναι οι ορθότερες, εφόσον δε σκέφτονται το σύνολο. Οι τυχαίοι και αφιλοσόφητοι (οι απαίδευτοι) δεν έχουν έναν υψηλό σκοπό να υπηρετήσουν, παρά το προσωπικό τους συμφέρον. Αντιθέτως ο *εἶς σκοπός* που έχουν οι φύλακες της πολιτείας είναι να υπηρετούν πιστά και ανιδιοτελώς την πολιτεία ολόκληρη.
- ❖ **«Το μέγιστον μάθημα»** είναι το ανέβασμα της ψυχής από τον ορατό κόσμο στο νοητό, η φιλοσοφική διδασκαλία που βοηθά την ψυχή να στραφεί από τα αντικείμενα και τα φαινόμενα προς τις ιδέες και προς την έσχατη αιτία των άλλων ιδεών, την ιδέα του Αγαθού. Η δικαιοσύνη και οι άλλες αρετές γίνονται χρήσιμες και ωφέλιμες, μόνο όταν αφομοιώσουν την ιδέα αυτή του Αγαθού, γιατί το πλησίασμα του ανθρώπου προς το Αγαθό σημαίνει ότι προχωρήσαμε από το σκοτάδι στο φως. Σημαίνει ακόμα ξεκαθάρισμα της ουσίας των όντων. (Κ.Δ. Γεωργούλη, Πλάτωνος Πολιτεία, Εισαγωγή)
- ❖ **Το άγαθόν** στην αρχαιότητα: ο Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για τον όρο αυτόν που είναι απο τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα, παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. Άγαθόν πάντως είναι: α. Το είναι και ό,τι διατηρεί το είναι, β. Η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα, γ. ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη. Η έκφραση αυτό το άγαθόν φαίνεται να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του όντος και της γνώσης. (βλ.σχόλιο σελ.120) Η Πολιτεία θεμελιώνεται πάνω στο αγαθό·αυτό εγγυάται την ύπαρξη της δικαιοσύνης και άρα την ύπαρξη της Πολιτείας. Από το κείμενο αντιλαμβανόμαστε για το *άγαθόν* : 1. ότι έχει τη μεγαλύτερη αξία (*μέγιστον μάθημα*), 2. ότι μπορεί να το προσεγγίσει ο άνθρωπος (*ἀφικέσθαι, ἰδεῖν, ἴδωσι*) και 3. ότι η κατάκτησή του είναι δύσκολη (*ἀναβῆναι, ἀνάβασιν, ἀναβάντες*). Πάντως ήδη στην αρχαιότητα *το Πλάτωνος άγαθόν* ήταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και το σκοτεινό.
- ❖ το *άγαθόν* στη νέα ελληνική έχει ποικίλες σημασιολογικές αποχρώσεις :
  - είναι καθετί που θεωρούμε ότι έχει αξία πνευματική, υλική, ηθική, καθετί που κατέχει υψίστης σημασίας θέση στην προσωπική και συλλογική μας ζωή.
  - τα αγαθά (στον πληθυντικό αριθμό) είναι τα πλούτη και τα προϊόντα που προσφέρονται προς κατανάλωση.

→ το επίθετο αγαθός σημαίνει αρχικά αυτόν που είναι γενναίος και έχει όλες τις αρετές του τέλειου πολίτη και ανθρώπου (*καλός καγαθός*). Σήμερα βέβαια θεωρούμε ως αγαθό αυτόν που τον χαρακτηρίζει η πραότητα, η καλοσύνη, η αθωότητα, αυτόν που είναι ενάρετος, ενώ η 'αθωότητα' κατέληξε να σημαίνει αφέλεια και ο 'αγαθός' κατέληξε να σημαίνει πολλές φορές τον απονήρευτο, τον 'αγαθιάρη'.

- ❖ **Παιδείαν:** αρχικά η λέξη σημαίνει αυτό που πρέπει να μάθει το παιδί. Ήδη όμως από τον 5ο αιώνα ως όρος της παιδαγωγικής δηλώνει τη γενική καλλιέργεια, που είναι προνόμιο μόνο του ανθρώπου- γι' αυτόν το λόγο άλλωστε αποδίδεται στα λατινικά ως *humanitas*. Βαση της παιδείας για τον Πλάτωνα είναι η μουσική(λογοτεχνία, τραγούδι, καλλιέργεια της καλλιτεχνικής ευαισθησίας) και η γυμναστική (βλ.σχόλιο σελ.119). Παιδεία τώρα, όσον αφορά το κείμενο, είναι η στροφή της ψυχής προς την ιδέα του αγαθού, η δύσκολη διαδικασία της μετάβασης από το σκοτάδι της άγνοιας προς την ιδέα του αγαθού, προς τη θέαση της αλήθειας, την τελείωση του ανθρώπου. Είναι στην εικόνα του σπηλαίου η ανηφορική οδός που οδηγεί τις βέλτιστες φύσεις, που έχουν σπάσει τα δεσμά της αμάθειας, προς τον εξωτερικό κόσμο, τον πραγματικό.
- ❖ Ούτε μόνη της η φύση, ούτε η παιδεία μόνη της μπορεί να καταφέρει τίποτε. Ο συνδυασμός τους όμως, που τον έχει ο φιλόσοφος, μπορεί να φέρει το σωστό αποτέλεσμα. Γι' αυτό ο φιλόσοφος, που έχει βγει από το σπήλαιο και έχει θεαθεί την αλήθεια, πρέπει να ανακατευτεί ενεργά με την πολιτική ζωή και να αναλάβει αξιώματα. Εφόσον έχει φωτιστεί η ψυχή του από το πραγματικό φως του ύψιστου Αγαθού θα αποφεύγει τα λάθη και θα κυβερνά ορθά.
- ❖ Πολλοί σύγχρονοι διανοητές έχουν κατηγορήσει τον Πλάτωνα ότι δεν ασχολήθηκε ποτέ με *τα* πολιτικά πράγματα των Αθηνών. Οι κατηγορίες αυτές είναι αβάσιμες. Όπως ομολογεί ο ίδιος ο φιλόσοφος, όταν ήταν νέος επιθυμούσε να πολιτευθεί, αλλά η επιβολή της τυραννίας των Τριάκοντα και τα τραγικά γεγονότα που ακολούθησαν την κατάλυση της (θανατική καταδίκη του Σωκράτη), τον κράτησαν σε απόσταση από την πολιτική. Οι μαρτυρίες για τη ζωή του Πλάτωνα ως αθηναίου πολίτη είναι ελάχιστες. Πάντως ο Πλάτωνας δεν ήταν ο κοινωνικός αναχωρητής που θεάται αφ' υψηλού την πολιτική κονίστρα, αλλά ένας φλογερός πολιτικός αναμορφωστής. **Ο φιλόσοφος πίστευε ότι η πολιτική είναι έναλειτούργημα που πρέπει να αναλαμβάνεται από τους επαίοντες**, δηλαδή αυτούς που γνωρίζουν την ανθρώπινη φύση, τις υποθέσεις του κράτους, τις ηθικές αξίες. Έτσι συνέλαβε το πρότυπο των φιλοσόφων-αρχόντων, που θα έθεταν ένα τέλος στην πολιτική κακοδαιμονία. Τις ιδέες του για την αναμόρφωση της πολιτικής ζωής προσπάθησε με κίνδυνο της ζωής του να τις εφαρμόσει στις Συρακούσες. Οι περιστάσεις όμως δεν στάθηκαν ευνοϊκές. **Παρά τις απογοητεύσεις του, ο Πλάτωνας πίστευε ακράδαντα ότι η ορθή παιδεία μπορεί να επηρεάσει αποφασιστικά την πολιτική ζωή.** Με την ίδρυση της Ακαδημίας προσπάθησε να επηρεάσει εμμέσως τα πολιτικά πράγματα σε πανελλήνια κλίμακα. Μαθητές και συνάδελφοι του φιλοσόφου συνέταξαν νομοθεσίες για διάφορες πόλεις. Οι ιδέες του και αν ακόμη δεν είναι στο σύνολο τους αποδεκτές, εξακολουθούν να γονιμοποιούν την πολιτική σκέψη. *(από το βιβλίο του καθηγητή)*
- ❖ Δημόκριτος : « η φύσις και η διδαχή παραπλήσιον εστί και γαρ η διδαχή μεταρυσμεί τον άνθρωπο και μεταρυσμούσα φυσιοποιεί» (μεταρυσμεί= αλλάζει ρυθμό)
 Ηράκλειτος : « Δείξτε εἶναι τὸ ξυνόν» = Πρέπει να ακολουθούμε τα κοινά
 Στην αρχαία ελληνική σκέψη βλέπουμε ότι επικρατεί το σύνολο πάνω από το άτομο, το συνολικό συμφέρον πάνω από το ατομικό.

Ετυμολογικά Σχόλια - Λεξιλογικές Παρατηρήσεις

είκος- από το μη εύχρηστο ρήμα *εἴκω* που προέρχεται από τη ρίζα *FIK-* + πρόθεμα *έ-* > *έFIK-ω* > *εἴκω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εικόνισμα, εικασία, εικαστικός, εικονικός, εικονομαχία, απεικονίζω

προειρημένων- από το *προ* + *λέγω* που σχηματίζει τα θέματα *λεν-*, *λογ-* (με ετεροίωση), (>*η-*). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: λέξη, διάλογος, πρόλογος, συλλογή, έπος, ανείπωτος, ρητός, ρήτορας, ρήση

άπαιδευτους- από το στερητικό *ά-* + *παιδεύω* < *παις*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εκπαίδευση, παιδαγωγός, διαπαιδαγώγηση, παιδοτρίβης, παιδίατρος

άληθείας -από το *αληθής* < στερητικό *ά-* + *λήθω* = *λανθάνω* (= ξεχνώ, μου διαφεύγει την προσοχή). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: λησμοσύνη, επιλήσμων, λήθη, λαθραία, αλάνθαστος

άπείρους - από το στερητικό *ά-* + *πείρα* < *πειράω* -*ω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εμπειρία, πεπειραμένος, απόπειρα, πειρατής.

ικανώς - από το *ικανός* που προέρχεται από το ρήμα *ικνέομαι* -*οὔμαι* (= φτάνω), που είναι εκτεταμένος τύπος του ποιητικού ρήματος *ικω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ανίκανος, άφιξη, ανέφικτος, ικεσία, ικανότητα

έπιτροπεῦσαι- από το *έπιτροπος* < *έπιτρέπω* < *έπί* + *τρέπω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: έπιτροπος, προτροπή, ντροπή, κατατροπώνω, τέρψη

διατρίβειν- από το *δια* + *τρίβω* που σχηματίζει το θέμα *τριβ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: διατριβή, συντριβή, προστριβή, παιδοτρίβης, τρίψιμο

σκοπόν- από το ρήμα *σκοπέω* -*ω* που σχηματίζει τα θέματα *σκεπ-*, *σκοπ-* (με μετάπτωση). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σκοπιά, σκόπιμος, σκοπευτής, αυτοσκοπός, επίσκοπος, πρόσκοπος, κατασκοπεία

βίω- η λέξη ίσως σχετίζεται με το *βίος* (= τόξο, που χρησιμοποιούνταν για την εξασφάλιση των προς το ζην). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βιολογία, έμβιος, άβίωτος, βιότοπος, αμφίβιος, βιοθεωρία

έχουσιν- το ρήμα *έχω* σχηματίζει το αρχικό θέμα *σεχ-* > *έχ-* (με τροπή του -*σ-* σε δασεία) > *έχ-* (με ανομοίωση της δασείας) > *σχ-* (με συγκοπή). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κατέχω, ανοχή, παροχή, κατάσχεση, σχέση, εχέφρων, προσεκτικός

στοχαζομένους- από το ουσιαστικό *στόχος* που προέρχεται από τη ρίζα *στεχ-* ή *σταχ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: στοχασμός, στοχαστής, στόχευση, στόχαστρο, εύστοχος, από το αθροιστικό *ά* + *πάς*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: παντοτινός, πάνσοφος, πάντοτε, σύμπαν, πανταχού

πράττειν- το ρήμα *πράττω* σχηματίζει το θέμα *πραγ-* + πρόσφυμα -*j-* + -*ω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πράξη, διαπραγμάτευση, σύμπραξη, απραξία, πεπραγμένα, εισπράκτορας

ίδια- από το *ιδίος*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ιδιοτελής, ιδιωτικός, ιδίοχειρο, ιδιαιτερότητα, από το *δημόσιος* < *δήμος*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δημοκρατία, πάνδημος, δημοτικός, αποδημία, συνδημότης

ήγούμενοι- από τη ρίζα *σηγ-* < *ήγ-* (με τροπή του -*σ-* σε δασεία). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ηγέτης, ηγεμόνας, καθηγητής, οδήγηση, εισηγούμαι, αφήγηση, διήγημα

μακάρων- το επίθετο *ό, ή μάκαρ* είναι αγνώστου ετυμολογίας· ίσως είναι συγγενές με το *μακρός*, οπότε αρχικά σήμαινε πλούσιος· κατ' άλλους αρχικά σήμαινε μέγας, ισχυρός. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μακαριότατος, μακαρίζω, μακαρίτης, μακάριος

ζώντες- το ρήμα *ζήω* -*ω* σχηματίζει τα θέματα *ζη-*, *βίο-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ζωντανός, ζωηρός, φιλόζωος, αναζωογονώ, ζωικός, ζήση

άπφκίσθαι- από το *άπό* + *οίκίζω* < *οίκος*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: κάτοικος, συνοικισμός, αποικισμός, οικήτορας, οικότροφος

φύσεις- από το ρήμα *φύω* που σχηματίζει το θέμα *φν-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φυσιολογικός, φυσιολάτρης, σύμφυτος, φυσιοθεραπεία, έμφυτος, φυτό.

μάθημα- από το θέμα *μαθ-* του ρήματος *μανθάνω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μάθηση, συμμαθητής, αμάθεια, φιλομαθής, μαθητεύω, ημιμάθεια

άναβήναι- από το *ανά* + *βαίνω* που σχηματίζει τα θέματα *βα-* και *βη-*, *βω-* (με μετάπτωση). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αναβάτης, διάβαση, συμβατικός, πρόσβαση, αντίβαίνω

ἐπιτρέπειν- από το *ἐπί* + *τρέπω* που σχηματίζει τα θέματα *τρεπ-*, *τροπ-* (με ετεροίωση) και *τραπ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: τρόπος, προτροπή, ιδιότροπος, εκτροπή, κακότροπος, τρόπαιο
 καταμένειν- από το *κατά* + *μένω* που σχηματίζει το θέμα *μεν-* και *μον-* (με μετάπτωση). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: παραμονή, εμμονή, διαμονή, μονιμότητα, αναμονή
 ἐθέλειν - το ρήμα *ἐθέλω* και *θέλω* σχηματίζει το θέμα *θελ'* + προθεματικό *έ-* + *-ω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: θέληση, ἀθελα, εθελοντής, εθελούσιος, θέλημα.
 δεσμώτας- από το ρήμα *δέω* - *δω* (= δένω). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δεσμός, δέσιμο, δεσμοφύλακας, υπόδημα, δέμα, δεσμίδα.
 σπουδαιότεροι- από το *σπουδή* < *σπεύδω* που σχηματίζει το θέμα *σπενδ-* και με μετάπτωση *σπουδ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σπουδάζω, σπουδαστήριο, περισπούδαστος, σπουδαιότητα.

Ενότητα 13^η

Γλ: Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς,
 καὶ ποιήσομεν χεῖρον
 ζῆν ,δυνατὸν αὐτοῖς ὄν
 ἄμεινον;
 Σω: Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὦ φίλε,
 ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει,
 ὅπως ἔν τι γένος
 ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει,
 ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται
 ἐγγενέσθαι, συναρμόττων
 τοὺς πολίτας πειθοῖ τε
 καὶ ἀνάγκῃ, ποιῶν
 μεταδιδόναι ἀλλήλοις
 τῆς ὠφελίας ἦν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν
 δυνατοὶ ὧσιν ὠφελεῖν
 καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν τοιούτους ἄνδρας
 ἐν τῇ πόλει, οὐχ ἵνα ἀφιῆ
 τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ'
 ἵνα καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν
 σύνδεσμον τῆς πόλεως.

Γλ: Ἀληθῆ, ἔφη· ἐπελαθόμεν γάρ.
 Σω: Σκέψαι τοίνυν, εἶπον, ὦ Γλαύκων,
 ὅτι οὐδ' ἀδικήσομεν
 τοὺς παρ' ἡμῖν φιλοσόφους γιγνομένους,
 ἀλλὰ
 δίκαια πρὸς αὐτοὺς ἐροῦμεν,
 προσαναγκάζοντες τῶν ἄλλων
 ἐπιμελεῖσθαί τε καὶ φυλάττειν.

Σχόλια:

Γλ: Μα πώς, εἶπε, θα ἀδικήσουμε αὐτούς
 και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα,
 ἐνὼ εἶναι δυνατόν σ' αὐτούς να ζουν
 καλύτερα;

Σω: Ξέχασες, πάλι, φίλε, εἶπα ἐγώ,
 ὅτι ο νόμος δεν ενδιαφέρεται γι' αὐτό,
 πώς δηλαδή μία μόνο κοινωνική ομάδα
 στην πόλη υπερβολικά θα ευημερήσει,
 ἀλλὰ μεθοδεύει ὥστε να επιτευχθεῖ αὐτό
 σε ολόκληρη την πόλη, αναμορφώνοντας
 τους πολίτες με πειθῶ και με
 εξαναγκασμό, δημιουργώντας τις
 συνθήκες ὥστε ο ἕνας να μεταδίδει στον
 ἄλλο το ωφέλιμο, το οποίο ο καθένας θα
 μπορούσε να προσφέρει στην κοινωνία
 και ο ἴδιος διαπλάθοντας τέτοιους ἄνδρες
 στην πόλη, ὄχι για να τους αφήνει να
 βαδίζει ο καθένας ὅπου θέλει, ἀλλὰ για
 να κάνει πλήρη χρήση ο ἴδιος σ' αὐτούς
 των δεσμών που ἐνώνουν την πόλη.

Γλ: Αλήθεια, εἶπε. Πραγματικά ξέχασα.
 Σω: Σκέψου λοιπὸν εἶπα, Γλαύκωνα,
 ὅτι σε καμιά περίπτωση δε θα
 ἀδικήσουμε τους φιλοσόφους που
 υπάρχουν στην πόλη μας, ἀλλὰ ὅτι θα
 μιλήσουμε δίκαια (λογικά) σ' αὐτούς,
 ὅταν τους ἀναγκάσουμε να φροντίζουν
 και να προστατεύουν τους ἄλλους.

Θέμα : ο ηθικός εξαναγκασμός των φιλοσόφων από το νόμο για την ανάληψη της πολιτικής εξουσίας και καθηκόντων.

Δομή : Α. Διατύπωση αντίθεσης Γλαύκωνα : είναι άδικος ο εξαναγκασμός των φιλοσόφων σε υποβάθμιση του βίου τους.

B. Αναίρεση αντίθεσης από Σωκράτη :

1. θέση : ο νόμος ενδιαφέρεται για την ευδαιμονία του συνόλου

2. Επιχειρήματα : ο νόμος

α. συγκροτεί τους πολίτες σε αρμονικό σύνολο

β. τους κάνει να συνεισφέρουν όλοι στο κοινό καλό

γ. δημιουργεί ο ίδιος πολίτες με σκοπό να τους χρησιμοποιεί για τη συνοχή της πόλης

3. Συμπέρασμα : Δε θα αδικούνται οι φιλόσοφοι, όταν εξαναγκάζονται να κυβερνούν.

Εύλογη η απορία (στην πραγματικότητα η θέση) του Γλαύκωνα : **αφού οι φιλόσοφοι έχουν βγει από τη σπηλιά και ζουν μακάριοι με τις θεωρητικές τους αναζητήσεις, γιατί πρέπει να τους αναγκάσουμε να υποβαθμίσουν τη ζωή τους και να κατέβουν πάλι στο σπήλαιο, να αναλάβουν πολιτική δράση;** Ο Γλαύκων βλέπει τους πολίτες ως άτομα και το δίκαιο και το άδικο απολύτως ανεξάρτητα από οποιαδήποτε σκοπιμότητα. Ο Γλαύκων διατυπώνει μία οξυδερκή άποψη , ότι δηλαδή , εάν εξαναγκάσουμε τους φιλοσόφους να εγκαταλείψουν τη μακαριότητα που τους προσφέρει ο θεωρητικός βίος και τους πιέσουμε να αναλάβουν την πολιτική εξουσία , θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα, θα τους αδικήσουμε.

Ο συλλογισμός του Γλαύκωνα φαίνεται να είναι εύστοχος , αλλά προκύπτει από το γεγονός ότι σύμφωνα με το σύστημα των αξιών που αντιπροσωπεύει , η έννοια του δικαίου δεν εξετάζεται μέσα στο πλαίσιο ευρύτερων και συλλογικών μορφών επιδιώξεων και σκοπών (δεν παίρνει υπόψη του ότι η πολιτική κοινότητα κρίνεται αξιολογική ανώτερη από το άτομο , άποψη που αποτελεί τη βάση της πολιτικής θεωρίας του Πλάτωνα) .

❖ Ο Σωκράτης θα προσπαθήσει να αποδείξει στο Γλαύκωνα ότι είναι δίκαιη η αξίωση, αφού θα συντείνει στην ευδαιμονία του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου και το σύνολο προηγείται του τόμου (δες σχόλιο από προηγούμενη ενότητα). Για να ενισχύσει μάλιστα αυτή τη θέση αναφέρει τους τρόπους με τους οποίους το πετυχαίνει αυτό ο νόμος :

α. συγκροτεί τους πολίτες σε αρμονικό σύνολο

β. τους κάνει να συνεισφέρουν όλοι στο κοινό καλό

γ. δημιουργεί ο ίδιος πολίτες με σκοπό να τους χρησιμοποιεί για τη συνοχή της πόλης.

Ο Σωκράτης βλέπει το δίκαιο και το άδικο από τη σκοπιά του καλού του συνόλου και από το πρίσμα της σκοπιμότητας.

❖ Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο Σωκράτης δεν είναι ακαταμάχητο και πειστικό, γιατί δεν απορρέει με λογική αναγκαιότητα. Ο συλλογισμός του είναι ο εξής :

Π1 Ό,τι εξυπηρετεί το καλό του συνόλου είναι δίκαιο.

Π2 Ο εξαναγκασμός των φιλοσόφων εξυπηρετεί το καλό του συνόλου.

Συμπέρασμα : Ο εξαναγκασμός των φιλοσόφων είναι δίκαιος.

Η πρώτη προκείμενη είναι ψευδής (η ιστορία διδάσκει ότι πολλές φορές για το συμφέρον του συνόλου διαπράττονται κατάφωρες αδικίες και βαρύτατα εγκλήματα) κι έτσι το

συμπέρασμα δεν ευσταθεί, αφού δεν απορρέει με λογική αναγκαιότητα από τις προκείμενες.

- ❖ Το αδύνατο σημείο αυτού του συλλογισμού (που είναι καθαρή αντίφαση) το παρατήρησε πρώτος ο Αριστοτέλης (Πολιτικά 1264b) γράφοντας ότι : ενώ ο Σωκράτης αφαιρεί από τους φύλακες την ευδαιμονία, ισχυρίζεται ότι ο νομοθέτης οφείλει να κάνει ευτυχισμένη όλη την πόλη, πράγμα αδύνατο, αφού κάποιος (λίγοι ή πολλοί) δεν θα είναι ευτυχισμένοι.
- ❖ **Ο νόμος**, που στο κείμενο αυτό προσωποποιείται (νόμω οὐ τοῦτο μέλει – μηχανᾶται - συναρμόττων - ποιῶν--ἐμποιῶν - οὐχ ἵνα ἀφιῆ - ἀλλ' ἵνα καταχρῆται), χρησιμοποιεί δυο μέσα : την πειθῶ και τον εξαναγκασμό. Πέρα από το ότι προσπαθεί να πείσει πως είναι σωστό αυτό που επιβάλλει, εξαναγκάζει τους φιλοσόφους να εγκαταλείψουν και να στερηθούν την ευδαιμονία τους, ενώ δεν επιτρέπει στους πολίτες να ενεργούν εκδηλώνοντας ελεύθερα τη βούλησή τους οι ενέργειές τους πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της συνολικής λειτουργίας του κράτους.(« οὐχ ἵνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὄπη ἕκαστος βούλεται»). Όλα αυτά βέβαια στο βωμό του κοινού καλού. («ἀλλ' ἵνα καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως.».)
- ❖ Ο νόμος πρέπει να εξασφαλίζει την ευδαιμονία και στις τρεις τάξεις των πολιτών. Όταν μια τάξη ευτυχεί και οι άλλες δυστυχούν, τότε υπάρχει δυσαρμονία στην πόλη και αστάθεια. Ο Πλάτων συχνά αναφέρεται στην αρμονία, αρχίζοντας από τις δυνάμεις της ψυχής (ἐπιθυμητικόν, θυμοειδές, λογιστικόν) και καταλήγοντας στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Η αρμονία προκύπτει από την υποταγή του κατώτερου στον ανώτερου και συνάμα από την ενσυνείδητη προσφορά της ανώτερης τάξης των φυλάκων -αρχόντων-φιλοσόφων στο κοινωνικό σύνολο. Στην άριστη πολιτεία λοιπόν ο νόμος δεν ενδιαφέρεται πώς θα ευτυχίσει μια μόνο κοινωνική τάξη αλλά όλες. **Στον Πρωταγόρα ο νόμος φέρει την πειθαρχία και την τάξη μέσα στην πολιτεία και συνενώνει τους πολίτες με δεσμούς φιλίας.** Σκοπός της ιδεώδους πολιτείας είναι η ευδαιμονία ολόκληρης της πόλης. Η ανάγκη για κοινωνική ευπραγία που εξασφαλίζει την προσωπική ευδαιμονία του ατόμου διατυπώνεται από πολλούς αρχαίους με την αλληγορία του σκάφους. Ο Αλκαίος, ο Θέογνις, ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής παρουσιάζουν την πολιτεία σαν ένα σκάφος στην τρικυμισμένη θάλασσα. Η τύχη του κυβερνήτη, του πληρώματος και των επιβατών είναι κοινή. Την ίδια άποψη διατύπωσε αργότερα και ο Μακρυγιάννης "τουτην την πατρίδαν την έχομεν ὅλοι μαζί και σοφοί και αμαθείς και στρατιωτικοί και οι πλέον μικρότεροι άνθρωποι... Το λοιπόν δουλέψαμε ὅλοι μαζί, να την φυλάμεν και ὅλοι μαζί· και να μην λέγει ούτε ο δυνατός "εγώ " ούτε ο αδύνατος... Είμαστε στο "εμείς" και όχι εις το "εγώ".
- ❖ Για την ευδαιμονία του πολίτη σε συνάρτηση με την ευδαιμονία του συνόλου έχουν γράψει και άλλοι Έλληνες συγγραφείς :
Θουκυδίδης : « Εγώ τουλάχιστον πιστεύω, ότι η πόλις, η οποία ακμάζει ως σύνολον, ωφελεί περισσότερο τους ιδιώτας, παρά εάν, ενώ καθείς από τους πολίτας ευτυχῆ, εκείνη ως σύνολον αποτυγχάνη. Διότι ο άνθρωπος που ευδοκιμεί εις τας ιδιωτικάς του υποθέσεις, εάν η πατρίδα αυτού καταστραφή, χάνεται κι αυτός μαζί της, ενώ είναι πολύ πιθανόν ότι θα σωθῆ, εάν κακοτύχη μεν ο ίδιος, η πατρίς του ὁμως ευτυχῆ.» (μετάφραση Ελευθ. Βενιζέλου)

❖ Γενική θεώρηση του Μύθου:

«*Η αλληγορία του σπηλαιίου συμπυκνώνει το νόημα του αγώνα του ανθρώπου να λυτρωθεί από τα δεσμά της φαινομενικότητας που τον κρατούν στην άγνοια και την πλάνη και να ορθωθεί στο φως της αλήθειας*» (Κ. Μιχαηλίδης). Η γνώση και η παιδεία συνδέονται με την δικαιοσύνη, καθώς είναι απαραίτητα στοιχεία προκείμενου ο άνθρωπος να απαλλαγεί από τα δεσμά του και να ζήσει μια ζωή ανώτερη και ποιοτικότερη. Η δικαιοσύνη κατέχει τη σημαντικότερη θέση στη νέα πολιτεία που οραματίζεται ο Πλάτωνας. Ποιοι όμως μπορούν να βοηθήσουν για την επικράτηση της; Οι φιλόσοφοι. Αυτοί που κατορθώνουν να βγουν από το σπήλαιο και φωτισμένοι μπορούν να ελευθερώσουν και τους άλλους που ζουν στο δεσμωτήριο. Οι φιλόσοφοι όμως είναι απρόθυμοι να κατέβουν πάλι στο σπήλαιο. Γι' αυτό πρέπει να πειστούν ή να εξαναγκαστούν.

Ετυμολογικά Σχόλια - Λεξιλογικές Παρατηρήσεις

άδικησομεν- από το *ἄδικος* < στερητικό *ἀ-* + *δίκη*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δικαστής, κατάδικος, δικογραφία, ένδικος, δικηγόρος

ποιήσομεν- το ρήμα *ποιέω-ᾶ* σχηματίζει το θέμα *ποι-* με πρόσφυμα *-ε-* + *-ω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ποιητής, προσποιούμαι, περιποιητικός, πραγματοποιώ, συνειδητοποιώ, παραποίηση.

ζήν-το ρήμα *ζω* σχηματίζει τα θέματα *ζη-*, *βίο-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ζωντανός, ζωηρός, ευζωία, βιώσιμος, έμβιος, βιοτικός

έπελάθου- από το *ἐπί* + *λανθάνω* που σχηματίζει το ισχυρό θέμα *ληθ-* και το ασθενές θέμα *λαθ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: λάθος, αλάνθαστος, λησμονιά, λήθη, αλήθεια

νόμω- το ρήμα *νέμω* σχηματίζει το θέμα *νεμ-* και με μετάπτωση *νομ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: νομοταγής, διανομή, νομάρχης, νομότυπος, παρανομία

μέλει- το ρήμα *μέλλω* σχηματίζει το θέμα *μελ-* ΟΜΟΡΡΙΖΑ: μέλημα, επιμελητής, αμελής, μελέτη, μεταμέλεια.

γένος - από το ρήμα *γίγνομαι* που σχηματίζει τα θέματα *γεν-*, *γν-* (με συγκοπή του *-ε-*), *γον-* (με μετάπτωση), *γένη-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: γέννημα, γεννώ, απόγονος, γόνιμος, αγενής, γενέθλιος

διαφερόντως- από τη μετοχή *διαφέρων* του ρήματος *διαφέρω* <*διά* + *φέρω*> σχηματίζει τα θέματα *φερ-*, με μετάπτωση *φορ-*, *φωρ-*, *φαρ-*, με συγκοπή *φρ-*, *οισ-*, *ένεκ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: διαφορά, φερέφωνο, φορείο, υποφερτός, συμφορά, οισοφάγος, διένεξη

πράξει -το ρήμα *πράττω* σχηματίζει το θέμα *πραγ-* + πρόσφυμα *-j-* + *-ω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πράξη, σύμπραξη, πρακτικός, πεπραγμένα, είσπραξη

μηχανᾶται- από το ουσιαστικό *μηχανή*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αμήχανος, μηχανολόγος, μηχανικός, βιομηχανία

συναρμόττων- από το *συν* + *ἀρμόττω* < ρίζα *αρ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αρμονία, προσαρμογή, ανάρμοστος, συναρμολόγηση, εφαρμογή

πολίτας- από το ουσιαστικό *πόλις*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πολιτικός, συμπολίτης, πολιτεύομαι, αντιπολίτευση, πολιτεία, πολιορκώ, πολιτισμός, πολιούχος

πειθοῖ- από το ρήμα *πείθω* που σχηματίζει τα θέματα *πειθ-*, *πιθ-* (με μετάπτωση) και *ποιθ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πεποίθηση, ευπειθώς, πίστη, πειστικός, καλόπιστος, πιθανότητα

μεταδιδόναι- από το *μετά* + *δίδωμι* που σχηματίζει το ισχυρό θέμα *δω-* και το ασθενές *δο-* ΟΜΟΡΡΙΖΑ: παράδοση, δοσοληψία, διαδίδω, καταδότης, αντίδοτο, δώρο, μεταδοτικότητα

ώφελίας- από το ρήμα *ώφελώ*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ωφέλιμος, ανώφελος, ωφελιμισμός, ανωφελής

δυνατοί- από το ρήμα *δύναμαι* που σχηματίζει τα θέματα *δυνα-* και *δυνασ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αδυναμία, δυνατότητα, ενδυνάμωση, δυναστεία, αποδυναμώνω

ἀφίη- από το *ἀπό* + *ἵημι* που σχηματίζει το ισχυρό θέμα *ji-* και το ασθενές *je-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αφέτης, αφήνω, χειραφετώ, σύνεση, άνετος, έφεση, άφεση

τρέπεσθαι- το ρήμα *τρέπω* σχηματίζει το θέμα *τρεπ-* και με μετάπτωση *τραπ-*, *τροπ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: προτροπή, τρόπος, εκτροπή, ανατρέπω, τροποποίηση

βούλεται- το ρήμα *βούλομαι* σχηματίζει το θέμα *βουλ-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βούληση, βούλευμα, κακόβουλος, άβουλος, βουλιμία
 καταχρήται- από το *κατά* + *χρῶμαι* που σχηματίζει τα θέματα *χρη-* και *χρα-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: χρήσιμος, καταχραστής, καταχρηστικός, χρήματα, άχρηστος, χρήση
 σύνδεσμος- από το *συν* + *δεσμός* < *δέω* -*ώ* (= δένω). ΟΜΟΡΡΙΖΑ: δεσμώτης, δεσμοφύλακας, σιδεροδέσμιος, δέμα, υπόδημα, δέσιμο
 πόλεως- το ουσιαστικό *πόλις* είναι αβέβαιης ετυμολογίας· συνάπτεται με το ελληνικό *πέλομαι*· η ετυμολογία όμως αυτή θεωρείται αμφίβολη, όπως και η άλλη σύμφωνα με την οποία συγγενεύει με το ουσιαστικό *πύλη*
σκέψαι- το ρήμα *σκοπέομαι* -*οὔμαι* σχηματίζει το θέμα *σκεπ-* και με μετάπτωση *σκοπ-* + πρόσφυμα -*ε-* + -*ω* > *σκοπέω* -*ῶ*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: σκέψη, σκοπιά, σκοπός, αυτοσκοπός, κατασκοπεύω, επίσκοπος
 εἶπον- το ρήμα *λέγω* σχηματίζει τα θέματα *λεγ-*, *λογ-*, *έρ-*, *έπ-*, *ρή-*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: διάλογος, λογότυπο, παράλογος, συλλέγω, λέξη, λεκτικός, ρητός, ρήτορας, έπος, καλλιέπεια, ανείπωτος
 έροῦμεν- μέλλοντας του ρήματος λέγω-βλ. παραπάνω εἶπον
φυλάττειν- από τη ρίζα *φνλακ-* + πρόσφυμα -*j-* + -*ω* > *φνλακ-j-ω* > *φυλάσσω*. ΟΜΟΡΡΙΖΑ: φύλακας, διαφύλαξη, παραφυλάω, θησαυροφυλάκιο, φυλακτό

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΕ

Ενότητα 11^η

1. Με βάση την εισαγωγή του βιβλίου σας, να συνδέσετε την ενότητα με τα προηγούμενα και με το θέμα όλου του έργου.
2. Με ποια φράση δηλώνεται το θέμα της ενότητας και ποια μέθοδο ακολουθεί ο Πλάτων στην ανάπτυξη του;
3. Να περιγράψετε με λίγα λόγια την εικόνα του σπηλαίου ή να τη δώσετε με σχέδιο.
4. Τι νομίζετε ότι συμβολίζουν τα δεσμά και η υποχρεωτική καθήλωση - ακινησία των ανθρώπων του σπηλαίου;
5. Ποιος είναι ο ρόλος του *τειχίου* στη σκηνοθεσία του Πλάτωνα; Γιατί δεν πρέπει να φαίνονται οι άνθρωποι αλλά τα αντικείμενα;
6. α) Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου που μας επιτρέπουν να θεωρήσουμε ότι η κοινωνία των δεσμοτών είναι η πολιτική κοινωνία και ότι ο κόσμος του σπηλαίου είναι ο αισθητός κόσμος.
 β) Ποια είναι η κατάσταση της πολιτικής κοινωνίας (την οποία συμβολίζει η κοινωνία των δεσμοτών) και πώς περιγράφεται ο αισθητός κόσμος;
7. *ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς*: Ο Αριστοτέλης (*Περὶ κόσμου* 398b16) γράφει: *οἱ νευροσπάσαι μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι καὶ χεῖρα ζώου καὶ ὄμρον καὶ ὄφθαλμόν*. Να συσχετίσετε το χωρίο αυτό με την πλατωνική παρομοίωση.
8. Με ποιους εκφραστικούς τρόπους αισθητοποιείται η εικόνα του σπηλαίου και των δεσμοτών και ποιος είναι ο λειτουργικός ρόλος καθενός;
- 9.. Να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα και το ύφος του Πλάτωνα στην αλληγορία του σπηλαίου και να εξηγήσετε το χαρακτηρισμό σας.

Ενότητα 12^η

1. Ποιο θέμα θέτει για συζήτηση ο Σωκράτης και πώς συνδέεται με το θέμα της *Πολιτείας*; (Για τον τρόπο σύνδεσης να συμβουλευτείτε το διάγραμμα του διαλόγου στην εισαγωγή του βιβλίου σας).
2. Γιατί οι απάιδευτοι δεν μπορούν να αναλάβουν τη διοίκηση της πολιτείας;
3. Σε τι διαφοροποιείται η ζωή όσων έχουν λάβει την ορθή παιδεία από τη ζωή των απάιδευτων, των τυχαίων και αφιλοσόφητων πολιτικών; (Εκτός από το κείμενο να συμβουλευτείτε και τα σχόλια του βιβλίου σας).
4. α) Ποιον τρόπο ζωής προτιμούν οι πεπαιδευμένοι από την ανάληψη ευθυνών στη διοίκηση της πολιτείας;
β) Με ποιον εκφραστικό τρόπο παρουσιάζει την επιθυμία τους ο Πλάτων;
5. *Ἡμέτερον δὴ ἔργον ... τῶν οἰκιστῶν ... μὴ ἐπιτρέπῃν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπι-τρέπεται*: Ποιους ονομάζει ο Σωκράτης *οἰκιστές* και ποια κατάσταση περιγράφει με το τελευταίο σχόλιο;
6. Ποια περιεχόμενο νομίζετε ότι έχει η έννοια του *ἀγαθοῦ* στο κείμενο; (Να απαντήσετε, αφού συμβουλευτείτε τα σχόλια του βιβλίου σας).
7. Ποια είναι, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, η σημασία της παιδείας για την ανάληψη ηγετικών θέσεων;
8. Ποιες ήταν στην αρχαιότητα οι δοξασίες για τις *νήσους των μακάρων*; Να τις συγκρίνετε με παρόμοιες αντιλήψεις άλλων θρησκειών και της χριστιανικής.
9. *τάς τε βελτίστας φύσεις*: Αφού διαβάσετε τα σχόλια του βιβλίου σας, να συγκρίνετε την άποψη του Πλάτωνα για τη *φύση* του ανθρώπου με την άποψη του Δημόκριτου: *ἡ φύσις καὶ ἡ διδαχὴ παραπλήσιόν ἐστι. Καὶ γὰρ ἡ διδαχὴ μεταρυσμοῖ τὸν ἄνθρωπον, μεταρυσμοῦσα δὲ φυσιοποιεῖ*³⁶.
10. Ποια είναι η θέση και ο ρόλος των *φυλάκων* στην πολιτεία, σύμφωνα με το κείμενο;
11. Σήμερα υπάρχουν άνθρωποι απρόθυμοι να αναλάβουν ηγετικές (πολιτικές) θέσεις; Ποια χαρακτηριστικά νομίζετε ότι έχουν συνήθως όσοι δεν επιθυμούν τέτοιες θέσεις;
12. Να εντοπίσετε στο κείμενο τους όρους (λέξεις) που χρησιμοποιεί ο Πλάτων για να χαρακτηρίσει το *ἀγαθόν*, την πορεία προς αυτό και την προσέγγισή του³⁸. Τι αποκαλύπτουν για τη φύση του *ἀγαθοῦ*;
13. Να συγκρίνετε τον τρόπο με τον οποίο αποδίδει την έννοια του *ἀγαθοῦ* στην αλληγορία του σπηλαίου ο Πλάτων με την περιγραφή της *ἀρετῆς* στο ακόλουθο ποίημα του Σιμωνίδη του Κείου.

Ἡ ἀρετὴ

Ένας λόγος λέει: Σε βράχια
 η Ἀρετὴ δυσκολοπάτητα φωλιάζει
 κι έναν τόπο θεῖο και πάναγνο αφεντεῦει·
 δεν μπορούν του καθενός θνητοῦ τα μάτια
 να τη δουν· την αντικρίζει μόνο εκείνος
 που από μέσα του ο ιδρώτας, σπαραγμός
 της καρδιάς του, θ' αναβρῦσει,
 μόνο εκείνος που ως τ' ἀκρόκορφο θα φτάσει
 της αντρείας.

(μτφρ. Θρ. Σταύρου)

Ενότητα 13^η

1. Ο Γλαύκων υποβάλλει την ένσταση ότι αν αναγκάσουν τους φιλοσόφους να επιστρέψουν στο σπήλαιο, θα τους αδικήσουν, αφού θα τους αναγκάσουν να ζουν χειρότερα, ενώ μπορούν να ζήσουν καλύτερα.

α) Τι απαντά ο Σωκράτης στον Γλαύκωνα; Είναι, κατά τη γνώμη σας, πειστικό το επιχειρήμα του Σωκράτη;

β) Πώς κρίνετε εσείς την άποψη του Γλαύκωνα;

2. *νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἔν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι*: Ποιος είναι ο σκοπός του νόμου σύμφωνα με τον Πλάτωνα; Να συγκρίνετε την άποψη αυτή με την άποψη του Πρωταγόρα για το νόμο, όπως εκφράζεται στον ομώνυμο διάλογο. (Μπορείτε να συμβουλευθείτε το σχετικό απόσπασμα στην 7η ενότητα του βιβλίου σας, σ. 90, ιδίως την τελευταία παράγραφο).

3. Ποιες είναι οι σχέσεις μεταξύ των πολιτών και μεταξύ νόμου και πολιτών σύμφωνα με το κείμενο; Πώς θα χαρακτηρίζατε το πολίτευμα στο οποίο οι σχέσεις ορίζονται με τον τρόπο αυτό;

4. *πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ*: Πώς δικαιολογείται η χρήση βίας από το νόμο;

5. Στα σχόλια του βιβλίου σας αναφέρεται ότι ο άριστος νομοθέτης κατά τον Πλάτωνα (*Νόμοι* 722b) συνδυάζει την πειθώ με τη βία, η οποία αφορά *τὸν ἄπειρον παιδείας ὄχλον*. Ποιες είναι οι δικές σας σκέψεις στο θέμα αυτό; Είναι αναγκαίο να ασκείται βία;

6. Συμφωνείτε με την πλατωνική άποψη ότι πρέπει η πολιτεία να υποχρεώνει τους πολίτες να ακολουθήσουν μια συγκεκριμένη πορεία, έναν καθορισμένο τρόπο ζωής;

7. Ο Αριστοτέλης (*Πολιτικά* 1264b 17-26) απορεί «*πὼς ἐνώ (ὁ Σωκράτης) ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς φύλακες τὴν εὐδαιμονία, ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ νομοθέτης οφείλει νὰ κάνει εὐτυχισμένη ὁλόκληρη τὴν πόλη, πράγμα ἀδύνατον, ὅταν κάποιοι, λίγοι ἢ πολλοί, δὲν θὰ εἶναι εὐτυχισμένοι. Διότι ἡ εὐδαιμονία δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ μέρη ὅπως ὁ ἀρτίος ἀριθμός· διότι ὁ ἀριθμός μπορεῖ νὰ εἶναι ἀρτίος στο σύνολό του, ἀλλὰ τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται νὰ μὴν εἶναι ἀρτίοι ἀριθμοί. Ἡ εὐδαιμονία ὁμῶς δὲν ἔχει αὐτὴ τὴν ιδιότητα. Ἀλλὰ ἀν δὲν εἶναι εὐτυχισμένοι οἱ φύλακες, ποιοὶ θὰ εἶναι; Ὅχι βέβαια οἱ τεχνίτες καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν που ἀσχολοῦνται με βάναιυσα ἔργα*». (μτφρ. Ν. Παρίσης, δασκευή).

Συμφωνείτε με την άποψη του Αριστοτέλη; Να απαντήσετε κρίνοντας την επιχειρηματολογία του.

